

הישיבה השביעית של הכנסת השביעית

יום שני, כ"א כסלו תש"ל (1 דצמבר 1969)
ירושלים, הכנסת, שעה 16.01

א. חוק העיטורים בצבא הגנה לישראל, תשכ"ט-1969 *

(קריאה ראשונה)

היו"ר ר. ברקת:

חברי כנסת נכבדים, הגני פותח את הישיבה. הסעיף הראשון בסדר-היום הוא: חוק העיטורים בצבא הגנה לישראל, תשכ"ט-1969, קריאה ראשונה. רשות הדיבור לשר הבטחון.

שר-הבטחון מ. דיין:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אינני בטוח שנהוג שנואם, שמזמן לו לדבר בפעם ראשונה בחסות יושב-ראש חדש, יברך אותו על כך. אני מרגיש שעלי לברך את מי שהיה חבר-הכנסת ברקת, ועכשיו יושב-ראש הכנסת, על היבחרו לכהונה זו.

אני שמח כי בדברי הראשונים במושב הכנסת הזאת וכיתי להביא לפני הכנסת הצעת חוק העיטורים בצבא הגנה לישראל. גם עתה קיימים בצה"ל דפוסים קבועים במסגרת פקודות המטה הכללי לציון מעשים הנעשים על-ידי יחידים, שיש בהם גילויים של אומץ לב וגבורה, המזכים את עושיהם בציון מיוחד, בהיותם ראויים לשמש מופת לחבריהם לנשק. בפקודות הצבא נקבעו הוראות המסדירות מתן ציונים לשבח על מעשים כאלה, ובמסגרת הוראות אלה הוענקו על-ידי ראש המטה הכללי של צה"ל, מאז התארגנותו ועד למלחמת ששת הימים, 109 ציונים לשבח, 51-י חיליים וזכו לציון לשבח בעקבות מעשיהם בעת מלחמת ששת הימים.

ציון לשבח הוענק בעד עשיית מעשה שיש בו משום גבורה או אומץ לב מעל ומעבר למצופה מחייל בנסיבות רגילות, ושחייל בגלותו אותו אומץ לב ובפעולתו תרם לקידומה של המערכה הצבאית שבה השתתף.

משרבו העושים והראויים לציונים לשבח, הוחלט שרצוי שנושא זה יוסדר במסגרת של חקיקה ממלכתית. תכליתו של חוק זה היא איפוא להעמיד את מתן הציון לשבח בצה"ל על בסיס משפטי ולקבוע את מעמדם החוקי של האותות. בהצעת החוק מוצעים שלושה עיטורים: הראשון, עיטור הגבורה; השני, עיטור העוז; השלישי, עיטור המופת.

הראשון במעלה מבין שלושת העיטורים האלה הוא עיטור הגבורה, שיוענק על מעשה בורך עילאית שנעשה בשעת לחימה מול פני האויב, תוך חירוף נפש. השני הוא עיטור העוז, שלהענקתו נקבעו שלושה מבחנים מצטברים אלה: האחד, מעשה גבורה, להבדיל מגבורה עילאית, המשמשת מבחן לצורך הענקת עיטור הגבורה, - כאן מדובר במעשה גבורה בלבד - אבל עליו להיות

מצטבר עם עוד שניים אלה: מילוי תפקיד קרבי וחירוף נפש. העיטור השלישי הוא עיטור המופת, שלהענקתו נקבעו שני מבחנים מצטברים: שהמעשה נעשה באומץ לב, ושהוא ראוי לשמש מופת.

עיטור הגבורה יוענק על-ידי שר הבטחון. עיטורי העוז והמופת יוענקו על-ידי הרמטכ"ל. הוענק עיטור לחייל שאינו עוד בחיים, רשאי יהיה שר הבטחון או הרמטכ"ל למסור את העיטור לקרובו של החייל, למשמרת.

שני סוגי בני-אדם שהוענק להם עיטור לא יהיו זכאים לעגור אותו, ואלה הם: האחד, מי שמרצה עונש מאסר, כל עוד הוא נמצא במאסר; השני, מי שהורשע על עבירה בטחונת.

ועתה רצוני להסביר את הנושא השני שבהצעת החוק. בהצעת החוק נקבעת סמכות להעניק, בנוסף לעיטורים, גם את אות המערכה. בעקבות מערכת סיני, ולאחר מכן בעקבות מלחמת ששת הימים, הורגש הצורך לקבוע הסדרים ומסגרות שעל פיהם תיקבע צורת אות מסויימת לחיילים ולאזרחים שהשתתפו במערכה גדולה, ודרכי חלוקת האות לאזרחים הזכאים לקבלו. אות המערכה יוענק לחיילים שהשתתפו במערכה על-פי קביעת שר הבטחון. אשר לאזרחים, הממשלה תקבע את הזכאים לקבלו. עד עתה לא היתה קיימת מסגרת חוקית להענקת אותות אלה והם הוענקו לחיילים בהתאם להחלטת הרמטכ"ל, ולגבי אזרחים נקבעו בכל מקרה הסדרים על-ידי הממשלה.

הגני מציע לכנסת להעביר את הצעת החוק לוועדת החוץ והבטחון.

היו"ר ר. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת ארידור, ואחריו - לחבר-הכנסת אבנרי.

יורם ארידור (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, אני מתכבד לצרף את ברכתי להצלחתך בכהונה הרמה, שאליה נבחרת.

כנסת נכבדה. הצעת חוק העיטורים, שהועלתה היום לדיון על-ידי שר הבטחון, היא הצעת חוק בעתה - ושלא בעתה. שלא בעתה, משום שהצעת חוק בנושא זה היתה צריכה, זה שנים, ליהפך לחוק המלווה את הגבורה היש-ראלית המתחדשת; בעתה, משום שעכשיו, ביחוד עכשיו, בחיותנו במצב מלחמה בלתי-מוסקת עם שכנינו, עם

יתואר מעשה גבורה הנעשה על-ידי אורח, שוטר, איש משמר הגבול, איש שירותי הבטחון, מעשה גבורה הנעשה בחירוף נפש, תוך סיכון היחיד למען הצלת הרבים. האם גיבור כזה אינו ראוי לעיטור? גם את צלב ויקטוריה הבריטי ניתן, בתנאים מסויימים, להעניק לאזרחים שגילו אומץ לב וחירוף נפש נוכח האויב.

ועוד הערה: מעשי גבורה עילאיים ניתנים להיעשות לאו דווקא תוך לחימה במובן המצומצם של המושג. עמידתם של דב גרוגר, חנה שנע, אלי כהן וחבריהם לג' בורה, בתא המוות, אולי לא היתה לחימה במובן הרגיל של המלה, אך היתה זו לחימה שהיא למעלה הימנה. דאי, דב גרוגר וחבריו לבגדה אינם זקוקים לעיטורים. מדינת ישראל היא עיטורו של מי שכתב ארבעים-ושמונה שעות לפני עלייתו לגדודם כששירת התקווה על שפתיו, למפקד האצ"ל את המלים האלמותיות הבאות: "אני כותב את השורות האלה ארבעים-ושמונה שעות לפני שנוגשני עומדים להוציא לפועל את רציחתם. ובשעות האלה אין משקרים. והנני נשבע שלו היתה לי הברירה להתחיל מחדש, הייתי בוחר באותה הדרך שהלכתי בה בלי להתחשב בתוצאות האפשריות בשבילי."

אבל כשנחקק חוק לעיטורים, והגדרת העיטור העל-יון, כלשונה, אינה עונה למעשה גבורה מסוג מעשה של אלי כהן, מן הראוי במקרה זה שתנוסח מחדש מסגרת העיטור. ייתכן שלגבי אלה שאינם חיילים, ואולי גם לגבי חלק מהחיילים, מן הראוי שהעיטור יוענק על-ידי הנשיא. אני מציע שהוועדה תדון בכך.

מתוך הכרה והערצה פלפי כל גיבורי ישראל, המ-גוננים עפרות ארצנו באשר הם שם, אני מציע להעביר את הצעת החוק לוועדת החוק והבטחון.

הי"ד ר. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אבנרי, ואחריו — לחבר-הכנסת רפאל.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. בהתאם למסורת של הכנסת אני רוצה לברך את חבר-הכנסת ארידור, שגם הוריד את ממוצע הגיל של הכנסת, וגם העלה את הרמה, תרתי משמע: את הרמה הגופנית — בצורה בולטת — ואני מקווה ובטוח שיעלה גם את הרמה העניינית.

כבוד היושב-ראש, אני ממלא חובה נעימה כאשר אני מציע להעביר את ההצעה הזאת לוועדה. סיעתנו הקטנה הכפילה את כוחה ואת נוכחותה בכנסת — מחבר כנסת אחד לשניים — הודות לאחוז הגבוה של קולות שקיבלנו בצה"ל. אין ספק שחבר-הכנסת השני שלנו נכנס לכנסת הודות להפרש האחוזים שקיבלנו בצה"ל בהשוואה לאחוזינו באוכלוסיה האזרחית. אנו רואים עצמנו קרובים לענייני צה"ל, והצעת חוק זו נוגתת לנו אפשרות להמחיש את הקשר הזה.

כזכור לחברי הכנסת הקודמת, הצעתי למחרת מלחמת ששת הימים הצעת חוק פריטית להענקת עיטורים. אני מקווה שזה קצת דירבן גם את משרד הבטחון להחיש את טיפולו בעניין זה.

אני שמח שחוק זה בא לדיון מיד עם כינוס הכנסת הזאת. וגם אני מצטרף לשמחתו של שר הבטחון אשר אמר, כי הוא שמח שזאמו הראשון בכנסת זו הוא על נושא זה, אני רוצה להוסיף: על נושא זה, ולא על

אויבנו, אין יום שבו לא נחוש מחדש את החוב העליון שאנו חבים לאלה הממלאים את חובתם, ואף מעבר לה, כלפי האומה ועתידה.

הגבורה האישית, ההקרבה העצמית, היא היא היסוד לתקומת ישראל. ההזדהות הבאה מצד החייל המחرف נפשו מול האויב, הזדהותו עם האומה ועם חבריו עד בלי השאר לעצמו שום שיוור של שיקול אישי, הזדהות זו מחייבת הדדיות — הזדהות של האומה עם החייל. ההקרבה האישית נעשתה בעבר, ואפילו בהווה, במקרים רבים, הרחק מעיני העם, מתוך אלמוניות. הצל"שים שניתנו, גם אם זכו לפירסום, לפומביות, הן מעין עיטור מוצנע חל-קית, מוסתר, כאילו לו, דווקא לו, אין מצוי מקום על המדים הנושאים את סימני הדרגה ואותות המערכה שאינם עיטורים. את מסך האלמוניות הזה צריכה הצעת החוק לבטל לחלוטין. הזדהותה של האומה עם בנה הגיבור חייבת להיות גלויה, לעיני כל. אות ומופת. אות הצטיינות — למופת המעשה.

לכך יש גם צד חינוכי. דאי שיש גבורה גם בלעדי אותות. עדים לכך הגיבורים אשר במשך שנים ביצעו גבורתם בלי עיטורים, באלמוניות, אפילו בלי מדיום. אך אין גבורה בלא טיפוח רוח הגבורה. אם מדברים אנו, בצדק, על היתרון האיכותי שיש לנו על אויבנו, הריהו בדוגמה האישית, שעליה אנו מתחנכים מאז ימי ז'בוטינסקי וטרומפלדור; הריהו ברוח האדם, בתעוזתו ובהקרבתו; הריהו באותה קריאה "אחרי", בעקרון שאין צה"ל זונח פצוע בקרב. הענקת העיטור תעניק גושפנקה מאת המדינה לא רק לגיבור, אלא גם לרוח הגבורה, לחינוך לרוח כזו. לא הגיבורים זקוקים לכך, האומה היא הזקוקה לכך.

לכן תמוה מאוד, שבעוד גבורת ישראל מתחדשת במולדת, זה עשרות שנים, מאז ימי השומר ונל"י, הגדודים העבריים וההגנה, האירוגן הצבאי הלאומי ולוחמי חירות ישראל, הפרטיזונים והלוחמים בנאצים, צבא ישראל לדורותיו — גבורה שכל פרק חדש הנכתב בה הוא שיא חדש במסכתה — לזמרות כל אל תרם נחקק בישראל, בעשרים שנות הכנסת, חוק עיטורי הגבורה. ודווקא עם ישראל הוא הקשור בעיטור הראשון הידוע בהיסטוריה האנושית, באמצע המאה השנייה לפני הספירה, עיטור צמיד או תג זהב, שנתן המלך הסלווקי אלכסנדר בלס ליוטנן החשמלית, כוהן גדול, וינתן אשר קידם את גבולות ממלכת יהודה הקטנה לגבולות ארץ-ישראל.

אם לא נחקק חוק עיטורים עד היום, ואם נעשה הדבר בגלל חשש כביכול ממיליטריזם — הרי אין פגיעה גדולה מזו בלוחמי ישראל, מכל הדורות. נשיא המדינה הראשון, ד"ר וייצמן זכרונו לברכה, בוודאי שלא היה חשוף על מיליטריזם. והנה המדינאי הבריטי ריצ'רד קרוסמן מספר ששוחח עם וייצמן, זמן קצר לאחר ההתקפה על מפקדת שלטונות הכיבוש הבריטי במלון "המלך דוד", וקרוסמן מספר שראה לפתע את וייצמן כשהוא בוכה. ובעוד הדמעות זולגות על לחיו, אמר וייצמן לקרוסמן: "אני מן על בחורי האצ"ל שבוצצו את מפקדת הכובש: "אוינו יכול שלא להתנאות בחיבורים שלנו. לו רק היתה זו מפקדה גרמנית, כי אז היינו מעניקים להם את צלב ויקטוריה."

משום כך, רבותי חברי הכנסת, רצוי החוק הזה, ומן הראוי שיועבר לוועדת החוק והבטחון. אך עם זאת, בני-סוחו אל התעלם מן המצב המיוחד שבו אנו חיים. חוק זה, בחלקו המתייחס לעיטורים, חל רק על חיילים. אבל היום, פשוטו כמשמעו, כל הארץ חזית, כל העם צבא.

במלוא מובן המלה, וכל זמן שצה"ל מגן על קיום המדינה, ואיננו צבא השואף לכיבושים לשמם, אין חשש שצה"ל ילקה ברוח מיליטריסטית. ושנית, עצם העובדה - ואני משבח את שר הבטחון זאת יוזמי החוק על כך - שהעיתורים מוגבלים לחיילים קרביים בלבד, ושלא נתקב" לה השיטה הפסולה של הענקת "סלט ירקות" (כפי שקוראים לכך האמריקאים) לקצינים רק בשל היותם קצינים, וגם לקצינים לא-קרביים ולאנשי שירותים שונים - מבטיח גם הוא הגנה מפני מיליטריסם שלילי.

כבוד היושב-ראש, נצביע בעד הצעת חוק זו.

הי"ר ר. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת רפאל, ואחריו - לחבר-הכנסת ביבי.

יצחק רפאל (מפד"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. כחבר ותיק של הכנסת עלי להזכיר שאין זו הפעם הראשונה שהכנסת דנה בהצעת חוק העיתורים, ולא היה זה חבר-הכנסת אבנרי אשר העלה שאלה זו לראשונה על הפרק בכנסת השישית. שאלה זו עלתה על הפרק עוד לפני 16 שנה, על-ידי חבר-הכנסת המנוח חברנו הרב נורוק. כעבור זמן, בעקבות יזמה זו, העלה בכנסת השנייה שר הבטחון דאז, מר פנחס לבון, הצעה מפורטת בדבר חוק העיתורים. ההצעה גם נדונה בוועדת החוץ והבטחון של הכנסת והובאה לקריאה שנייה. ואם כי חלוקות היו הדעות על כמה וכמה פרטים, כולם חיבבו את ההצעה ותמכו בה, כי כולם ראו בעיתורים מכשיר לטיפוח רוח האומץ והגבורה בנוער והוקרה למעשי הגבורה בעם.

כבר אז נתעורר ויכוח על המועד ההתחלתי כלפי הראויים לעיתורים. בכנסת השנייה נתכוונה ההצעה למלחמת השיחור, והיו בין חברי הכנסת שביקשו להק" דים את המועד ואף להרחיב את הסוגים הראויים לקבלת עיתור. שר הבטחון דאז השיב בצדק, כי חוק אינו מגבש היסטוריה, חוק מוגבל בתקופת התהוות מסוימת. ואם כי בשל הדחייה עד עתה - ללא הצדקה, לדעתי - יימצא מעין קיפוח לגבי המצטיינים ועטורי התהילה של המערכות הקודמות בתקופת המדינה, אני מקבל את סעיף 17 המוצע היום על תחולת הוראות החוק מיום כ"ה באייר תשכ"ז.

חברי הכנסת, שוב מתעוררות אותן השאלות שנת" עוררו בידי או ולא ניתנה להן תשובה: השאלה של עיתור לאורך בעד מעשה גבורה - והי כולנו יודעים, שבמערכה שלנו משולב האורח גם בקווי האש וגם בעו" דף. לא הנבא בחשבון עיתור בעד תיכנון מיוחד שהביא לתוצאות מיוחדות במינן במערכה - ולדעתי יש לשים לב לעניין זה.

ההצעה נגגה אחר-כך, בקריאה השנייה, על-ידי שר הבטחון מר דוד בן-גוריון, ביקר בשל הוויכוח על שמות העיתורים, אם אלה יהיו שמות פונקציונליים, על שם טיב ההצטיינות: גבורה, עוז, שירות או מופת, או שמות היס" טוריים. כשאני מעיין מחדש בסוגיה זו, לאחד המש" עשרה שנה, אינני רואה כל סיבה לשנות את דעתי מאז: הרציפות ההיסטורית היא עדיין המניע העיקרי במערכה, לחד צד הקיום, ועלינו לעודד את הסמליות ההיסטורית על-ידי קשירת תופעות הגבורה בוכרם של מאורעות גבורה ודמויות היסטוריות המאירות דרכנו עד היום הזה.

הנושא השני שגדון בו היום. באשר הצעת חוק זו ממחישה את השיאים של צה"ל את הדמות החיובית ביותר של חיילי צה"ל, בעוד שלצערו הנושא השני, שיעמוד היום לדיון, יש בו כדי להכתים את שמו של צה"ל. ואולי זו הטענה העיקרית נגד מדיניות הענישה הסביבתית, שהיא מכתימה שמו של צה"ל בעולם ובארץ.

שר-הבטחון מ. דיין:

זו מפרעה לחוק העיתורים?

אורי אבנרי (העולם הזה-כוח חדש):

זהו הערה בשולי הדברים שאמרת. אני מקווה שבמשך הדיון היום יאמרו הדברים בצורה יותר חריפה. ההצעה שלפנינו מקבילה במידה רבה להצעה שאנח" נו הצענו. עם זאת, יש הבדל אחד, שהייתי רוצה להצביע עליו, ואציע לתקן את הצעת החוק בוועדה בנקודה זו.

הצענו שנוסף לעיתורים המוצעים בהצעת החוק, שהביא שר הבטחון, יוענק גם עיתור אוטומטי לכל חייל שנפצע במעשה קרב, בעת מילוי תפקידו, ולמשפחת כל חייל הנהרג בעת מילוי תפקידו. עיתורים מסוג זה (מקובלים בארצות שונות. די להזכיר את "לב הארגמן" ("The purple heart") בארצות-הברית. אני חושב שמגיע לכל פצוע קרב, שתודת האומה לקרבנו תומחש באמצעות אות או עיטור, שיוענק לו בלי קשר לנסיבות שבהן הביא את הקרב.

אני חושב שאין צורך להרבות בדברים על חשיבותם של עיתורים בכל הצבאות, וגם בצבא שלנו. קודם כל, העיתור מזכיר את מעשהו של הפרט. אתם זוכרים את המקרה של נסים מבורן, חייל גיבור-קרב, שנתקל בסיבוב לקבלו לעבודה במפעל ציבורי. היה גם מקרה של הצנחן הנכה, שלא יכול היה להיכנס לשיכון בירושלים מפני שהשכנים התנגדו להתאמת הבית לצרכיו. מקדים כאלה יש, לצערנו, והענקת עיתור לגיבור-קרב בעד מעשה, המזכיר את גבורתו של האדם המסויים, דרושה גם מבחינה זו, כי היא יוצרת את היחס הנגיע לאנשים שעשו מעל לצו התפקיד למען המדינה.

העיתור דרוש גם כהבעת תודת האומה למטרות חינוכיות, כדי לטפח את רוח הגבורה בין החיילים של המחר.

העיתור דרוש גם כדי לדרגן את החיילים. אמנם ברור שחיילינו אינם זקוקים לעיתורים או להבטחת עיתורים כדי למלא חובתם, ואף למעלה מחובתם. אבל בכל הצבאות נמצא שהעיתור מדרגן את החיילים למעשי גבורה מעל לצו התפקיד, ואין להתעלם מנסיבון זה.

אני חושב שהעיתור גם דרוש כדי לתת פירסום למעשי הגבורה כשלעצמם, ובצורה כואת להמחיש את דמותו של צה"ל בעיני הציבור הישראלי, וגם בעיני העולם כולו, כפי שהוא באמת, צבא הגנה היונק את כוחו הגדול מהצורך להגן על המדינה, והיא צבא כפי שאויבנו רוצים לתאר אותו היום, צבא כיבוש אכזרי, תמונה הנפוצה היום בכל רחבי העולם, המזרחי והמערבי, בפי התעמלנים של אירגוני החבלה ועווריהם בקרב בני העמים. ושוב - חבל שהתעמולה הזאת מוצאת סיוע על-ידי מעשים מסויימים הנעשים בארץ בשם צה"ל.

הסכנה שהעיתורים יגבירו כביכול את הרוח המילי- טריסטית, נימוק שהושמע לא פעם, איננה קיימת, לדעתי, משתי סיבות. ראשית כל, צה"ל הוא צבא הגנה

יועבר החוק הזה תכניס סעיפים מתאימים, שיעניקו את עיטור שלום ישראל לכל אדם אשר יפעל למען קידום השלום באורה ממשי בין ישראל והעמים השכנים, ובצד את בטחון קיומה של מדינת ישראל. בכך, לעניות דעתי, תושלם מסכת העיטורים ויופגן בפני העולם רצונו לא רק בגבורה, לא רק להעלות על נס את גבורת חיילינו, כי אם גם רצונו ומאמציו לעשות למען שלום ישראל באזור הזה.

ולכן, אדוני היושב-ראש, אני מציע שההצעות הללו יהיו לנגד עיניה של הוועדה שתטפל בחוק, ואני מציע להעביר את הצעת החוק לוועדה.

הי"ד ר. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת ידלון, ואחריו - לחבר-הכנסת ורדיגר.

אהרן ידלון (המערך, עבודה-מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בדברי לראשונה בכנסת זו מרגיש אני צורך נפשי וחובה נעימה לצרף את ברכותי ואיחולי הלבביים לחבר-הכנסת ברקת לכהונתו הרמה כיושב-ראש הכנסת. על חבר-הכנסת ברקת רשאי אני לומר: מורי ורבי, בכמה שטחים. אני מאחל לך, מקרב לב, אדוני היושב-ראש, גם הצלחה וגם סיפוק.

כנסת נכבדה, בנושא חוק העיטורים לחיילי צה"ל יש לטפל בהודת קודש. הנושא קשור למאבק על עצם קיומנו. הוא קשור בפיקוח נפש, הן של האומה והן של חיילינו-בנינו.

חברי הכנסת, אינני רוצה להעלים את לבטי. היו לי לבטים לגבי תמיכתי בהצעת חוק זו. לדעתי, ההצעה לא איחדה לבוא; כנראה הגיעה עונתה. אני מבדיל בהחלט בין ציון לשבח ובין עיטור סמלי לראווה. מנקודת מבט של ער-כימ, מנקודת מבט של רצון לראות צבא שיוני, ומנקודת מבט של אוריינטציה על המוטיבים הפנימיים המניעים את האדם בחייו, בפעולתו וגם במלחמתו, העדפתי ציון לשבח על עיטור לראווה. אבל הגעתי לידי מסקנה, ואנמק אותה, שחוק זה, אם כי לדעתי לא איחר, הגיעה שעתו. לא משום שאנו זקוקים כיום לעיטורים ולסמלים לראווה כגורמים מניעים, כגורמים מוטיבציוניים. מישוה מחברי הכנסת אמר: העיטור כמכשיר לטיפוח גבורה. יש לי ספק בכך. אבל העיטור כביטוי דרוש וחיוני של הוקרה והערצה ללוחם, לחייל - בהחלט כן; עכשיו הוא דרוש ביותר. מבחינה זו הצעת החוק בלה בהחלט בעתה.

רבותי חברי הכנסת. לגבורת ישראל, לנצחונות צה"ל היו עד כה מקורות עמוקים ביותר, ועלינו לשקוד על כך שהמקורות הללו לא יידללו. עלינו לטפח אותם. עלינו לטפח אותם במשנה מאמצים. גם הנצחון המזהיר של מלחמת ששת הימים הוא פרי שלושה גורמי יסוד: הוא פרי האופי הדמוקרטי והמורשת הציונית של החברה הישראלית; הוא פרי התשתית הטובה שהונחלה לנוער הישראלי במערכות החינוך על כל מגמותיהן ומסגרותיהן - בית הספר, גנ"ע, תנועות הנוער החלוציות; והגורם השלישי, שהוא מקור הגבורה ומקור הנצחון - האסכולה החינוכית המופלאה המיוחדת במינה של צבא ההגנה לישראל. ועלינו לשמור על המקורות הללו.

רבותי, המורשת הציונית הטבעית חותמה על החברה הישראלית, וזה חותם בר-קיימא, גם כאשר המשג ציונות נעשה כלאו בתוככי מרכאות כפולות אירוניות. הציונות

הצעתו בשעתו לקרוא את העיטור הראשון על שם יהושע בן-נון, אשר, גוסף על היותו כובש הארץ ומייש-בה, היה נעים ומירתי ישראל, כהגדרתם של חכמינו זכרונם לברכה בעירובין: "יהושע בן-נון אוהב ישראל היה". ולווקא בשמו קשור עיטור, קשור סמל, כפי שמי-סופר במקורות, שיהושע יצאו לו מוניטין בעולם: "שור מכאן, וראם מכאן".

את העיטור השני הצעתי לקרוא על שם דוד המלך, זה הלוחם האמיץ שכבש לנו את ירושלים ויחד עם זה היה נעים ומירתי ישראל, שעם כל נצחונותיו לא גבה לבו ולא רמו עיניו, ולא הלך בגדולות ובנפלאות ממנו, והשלטון שבידיו לא העיב על פשטותו הטבעית כרועה וכאיש העם. אף לו ניתן מוניטין. סמלו היה, כפי שמי-סופר במקורות: "מקל ותרמיל מכאן, ומגדל מכאן", מגדל - כאות למלכות.

אני רואה סיבות רבות, צדקות, להצעות אלו, שלא אפרט אותן. אולם אני מודיע שלא כדאי בשל כך לעכב שוב את עצם החוק ולדחות אותו. קבלת החוק חשובה מפריטיו.

הי"ד ר. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת ביבי, ואחריו - לחבר-הכנסת ידלון.

מרדכי ביבי (המערך, עבודה-מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. עם ישראל טיפח את הגבורה בצמידות לשאיפת החיים, ומעולם לא טיפח אותה לשמה. כך גם אנחנו עושים היום, בבואנו לקבל הצעת חוק זו אשר באה בעתה, לדעתי, ואשר חיילי צה"ל ראוים לה, חיילים שעשו למען העם כה רבות.

אולם, אדוני היושב-ראש, יורשה לי להעלות, בנוסף להצעה הטובה שיש לפגינו, עוד הצעה נוספת, שיש בה כדי להרחיב את החוק. אני סבור ששם החוק צריך להיות: חוק העיטורים, ולא: "חוק העיטורים בצבא הגנה לישראל", והוא צריך לכלול בתוכו לפחות עוד הצעת עיטור אחת נוספת - ולדעתי גם שנייה. ועל כך רצוני לייחד את דברי.

אינני סבור שאותם אזרחים, שלעתים מחרפים את נפשם בעורף בעניינים שיש בהם סכנת נפשות של עצמם והצלת נפשות של אחרים, אולי לא פחות מחייל בחזית - אינני סבור שאנחנו צריכים לקפח את אומץ-לבם ואת גבורתם, ואזרחים מסוג זה שהם בעורף או אפילו בחזית, ובלבד שהם אזרחים. הצעת החוק, אדוני היושב-ראש, מקנה את העיטורים רק לחיילים. ואני סבור שהכנסת חייבת לתת דעתה גם על אזרחים המחרפים את נפשם במעשה גבורה, באומץ-לב, בעניינים שיש בהם משום הצלת נפשות והצלת רכוש של אזרחים.

גוסף לכך רצוני גם להעלות את ההצעה הנוספת, שנראה לי שהיתה צריכה להיכלל בחוק העיטורים, כפי שאמרת.

עם ישראל חי בתקופה של מלחמה, והוא שואף בו בזמן למצב של שלום. אנחנו מתפללים לשלום, שעה שנושאים את נשק המלחמה. ואל לנו לשכוח, גם כשי-באים אנו לחוקק את חוק העיטורים, שרצונו הוא לא רק להפית את רוח הגבורה בקרב חיילינו ולהראות להם את הוקרתנו, אלא גם להעלות על נס, בו בזמן, את רצונו לשלום. ומשום כך אני מציע שהוועדה שאליה

על יסוד הרקע הזה, רבותי חברי הכנסת, הגעת לידי חיוב החוק, לא שלוחמי ישראל זקוקים להפגנת גבורתם, אלא שעם לוחם אינו רשאי להצניע גיבוריו. צריך שהצדק יוראה ולא רק יישמע.

ולאחרונה, הועלו פה רעיונות על תוספת עיטורים. על כגון זה נאמר: כל המוסיף גורע.

גם באשר לשמות של העיטורים - אינני גורס שמות היסטוריים. רבים הם גיבורי ישראל בהיסטוריה. אל נעשה סלקציה ביניהם. מי יודע אם הגיבורים האמיתיים לא היו חיילים אלמונים שלחמו בשורות צבא יהושע בן-נון וצבא דוד, והיו ראוים לעיטורי גבורה כמו החיילים האלמוניים של צה"ל.

וזכור, מעבר לעיטורים הכרחיים - רק מיווג של רוח גבורה וגבורת הרוח יבטיח את עתידנו.

הי"ד ר. ברקת:

רשות הדיבור לחברי הכנסת ורדיגר, ואחריו - לחברי הכנסת סנה.

אברהם ורדיגר (פועלי אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, הרשה לי לצרף את ברכתו לקדמי ולאחל לך הצלחה בתפקידך הרם.

חברי הכנסת, בעתון הקהירי "אל-אהרם" פרסמה ידיעה, שעבדול נאצר, שליט מצרים, העניק עיטורים לקצינים וחיילים אשר הצטיינו בפעולות שבוצעו לאחרונה נגד ישראל. בהודמנות זו אמר נאצר כי "מה שגללקו בכוח - לא יוחזר אלא בכוח". ויעשו זאת לפי דבריו חייליו האמיצים, "מעל לים של דמעות ומתחת לאפקים אחוזי להבות". שליט מצרים מעניק עיטורים לחייליו על גבורה מדומה ועל אומץ אשר איננו קיים, ובכך מקווה הוא להרים את המוראל הירוד של החייל והקציין המצרי, הידוע בתבוסותיו ופחדו.

מול נאום זה ומטרותיו של נושא עומדים גיבורי ישראל, חיילי צה"ל ומפקדיו בשדה הקרב, מעל לים של תקוות ובהכרה מלאה ובבטחון בקדוש ברוך הוא, כי מלחמת עם ישראל על אדמתו מלחמה לחיים ולמוות היא, וכי בכוחו של הבודד להכריע בעורת ה' את המערכה כולה.

כשתמה מלחמת ששת הימים המשיכו עוד עתוני העולם המערבי להביא תיאורים על מעשי גבורה ומופת של חיילי צה"ל מול הבריחה, הפחד והכשלונות של חיילי האויב. הפער שבאיכות האדם והמעשה הוא שהיקנה לנו את הנצחון בעורת ה' והוא המוביל אותנו במשך שנתיים וחצי מאז שותררה ארצנו וחזרנו אל עיר קדשנו.

אולם השלום, השלווה והמנוחה עדיין לא באו לנח-לחנו, עדיין עומדים אנו במלחמה עם הצרים עלינו וכל הרוצים לכולוננו, ובמלחמה זו מולגים בנינו מעשי גבורה ומופת, כפי שעשו במלחמת ששת הימים וכפי שלמדו מאבותיהם גיבורי מלחמות סיני ותשי"ח. ולוחמי צה"ל הם ממשיכי דרכם של לוחמי חירות ישראל בכל הדורות.

החוק המוצע, חוק העיטורים בצבא הגנה לישראל, תשכ"ט-1969, בא למלא צורך המודגש זה שנים - ציון לשבח - בדרך של מתן עיטור, לחייל המחרף את נפשו בקרב או המצטיין באומץ-לב. מתן העיטור בא לבטא את הוקרת המדינה והעם לחייל על מעשיו בגבורת, שעשה מעל למוטל עליו לוחם לא אחת גרמו לניתוק פתיל חייו הצעירים.

חינכה להתנדבות, למסירות לכלל שלא על מנת לקבל פרס. הציגות עיזבה את החברה הישראלית כחברה ללא אריסטוקרטיה, על אף גלי העלייה השונים שהיו עלולים לבגש אותה כחברה מעמדית קיצונית. הדבר קרה בחברות של הגירה ועלייה, שבגלל גלי העלייה השונים הן התגבשו כחברות הייררכיות נוקשות. החברה שלנו היא דמוקרטית - ביחסי אדם לזולתו, ביחסי מעביד לעובד, ביחסי שר לפקידיו, ביחסי מפקד לחייליו. נשמור על זה, כי כוחנו בזה שאנו חברה שאין בה המרירות שבחברה מעמדית ואין בה אדישות לענייני הכלל. אין זו חברה שבה שלטת הגישה האומרת: מה לי ולהם, המנהיגים, השליטים, המפקדים, אין גישה האומרת: המדינה - זה לא אני. אנחנו זקוקים לחברה שבה אפשר לסמוך על המניעים של הפרט, גם ללא חישובי כפיה ומרות.

המקור השני - מערכת החינוך, היסודות הבסיסיים של החינוך; הכרת השואה של יהדות אירופה וגאווה על קוממויות ממלכתית בישראל, הכרת תלות הגומלין בין מדינת ישראל לבין העם היהודי, אהבת מולדת, ותכונות של אחריות אישית, חברתיות, כושר התמצאות ואומץ-לב, - אלה הם המקורות לרוח הגבורה של הנוער. וראיתי אותן במלחמת ששת הימים. ראיתי את ההתייצבות המפוכחת של הנוער הישראלי מול העובדות, מול סכנת הכיתור; חשת את ההחלטה הפנימית שלהם: שנית שואת יהודים ללא תחרוש. ראיתי את ההצצה המופלאה שלהם למעמקי ההיסטוריה היהודית. הם ידעו: אנחנו מגינים על מדינה שהיא אחרית לקיום העם היהודי כולו, שיש לה שליחות בהיסטוריה היהודית. אלה הם המקורות לרוח הגבורה.

יש עוד מקור. ואני רוצה להגיד לחברי הכנסת אברני: יש בצבא מיהרה גדולה לשלום, והכמיהה הגדולה לשלום היא אולי מקור כוחו והעיקר, צה"ל הצליח לפתח אס"כ כולה מיוחדת. לא זה הזמן להעריך אותה. אבל כוחו של צה"ל הוא לא בעיטורים, אלא באסכולה בסיסית, המושתתת על האחריות האישית של כל לוחם, גם כאשר נלחמים במסגרת של חטיבות ואוגדות; על סולידריות הלוחמים, על הדיווח הנאמן והאמיתי ללא התפארות, ללא הטעיה, מתוך קבלת אחריות אישית לכשלונו; ועל עיצוב המנהיגות למופת המפעילה את שיטת "אחרי".

אבל, רבותי חברי הכנסת, מהו הדבר שגשגנה העושה את נושא העיטורים לצורך חינוך? גשגנו כמה תנאי יסוד פסיכולוגיים במלחמה שלנו. קודם כל - משך המלחמה. חיילים המשרתים כיום בצה"ל נמצאים למעשה - זה עוד לא היה עד היום - במלחמה מתמדת. לבחור בן שמונה-עשרה המתגייס לצבא - ואני מודה: עליו אני חושב, לא על אזרחים, אם כי גם אזרחים עושים מעשי גבורה - לחייל הצעיר בן השמונה-עשרה ההולך היום לצבא צפויים תנאי המלחמה לכל אורך שירותו הצבאי. זה עוד לא היה. לא רק זאת: עול המלחמה, מאמץ המלחמה איננו היום מאמץ חד-פעמי, קצר וגומרי, המסתיים בנצחון מכריע. עול המלחמה מוטל על הצבא הסדיר ועל חיילי המילואים שבשירות מבל שעהם כולו יהיה מגויס. אין גיוס טוטלי לזמן קצר. צריך לראות את המלחמה הזאת כהוויית קבע. אני חושב שבעוד אנחנו מפארים כיום את חיילי מלחמת ששת הימים, כבר עומדים להשתחרר חיילים שהתגייסו לאחר מלחמת ששת הימים, שהיו תשופים למלחמה מתמדת, ואני סבור שמי גיע להם אות מלחמה כמו אות המלחמה של קדש ושל מלחמת ששת הימים.

השמות המוצעים של העיתורים הם סתמיים, היית אומר, בלתי-היסטוריים: עיטור גבורה, עיטור עוז ועיטור מופת. אבל אם כבר אמרנו, כנהוג במשפטים אחרים ובצבאות אחרים, להנהיג עיטורים, הרי יש גם לקבל את הדוגמה הטובה, שבצבאות של עמים אחרים נקראים העיטורים על שמם של אישים או של מאורעות מהוללים בהיסטוריה שלהם. אכן, לחייל המצטיין בגבורה שמעל למידה השכיחה יש לבטא את ההוקרה-במתן העיטור, אולם לעיטור יש גם ערך חינוכי המגשר בין ההווה ובין העבר. ואנחנו איננו עם בלתי-היסטורי. הייתי אפילו אומר, שאנחנו עם אולטרה-היסטורי. הרבה מאות בשנים לא היינו עם "גיאוגרפי", אבל בכל הזמנים לא חדלנו להיות עם היסטורי. הגבורה היהודית היא פרק מזהיר בהיסטוריה שלנו, והייתה אומר שיש לנו עורך של מערכות לתהילה וגיבורים למופת, שהיינו יכולים לקרוא על שמם את העיטורים, והייתי משאיר את הבחירה לוועדה.

ברם מכיוון שאחד מקודמי, חבר-הכנסת רפאל, קרא בשם או בשמות, הייתי מעלה כהצעה שלושה שמות היסטוריים: אות החשמונאים (או: אות המכבים), אות בר-כוכבא, ואות לוחמי הגיטאות. ואני חושב שפירושים מיותרים:

המלחמות שאנחנו מנהלים בדורנו הן מלחמות שיחורו, והן המשך של מלחמות היהודים נגד דיכוי, שיעבוד ועריצות של אימפריות זרות — של האימפריה היוונית-סורית, של האימפריה הרומית, של האימפריה הנאצית; והגבורה של צה"ל היא המשך של גבורת הדורות הקודמים. אני חושב שיהיה נאה לנו אם נקשור את שלושת העיטורים בצה"ל עם שמות היסטוריים. יען כי העבר שלנו ראוי להווה, ויהי רצון שההווה והעתיד יהיו ראויים לעבר.

הי"ר ר. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שמואל תמיד, ואחריו — לחבר-הכנסת גדוס.

שמואל תמיד (המרכז החפשי):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. הצעת החוק היא טובה וחשובה ויש לקבלה. אעיר רק מספר הערות.

הצעת החוק אינה מקיפה מקרים מהווים חלק מן ההווי הנוכחי, כגון גבורה עילאית של שבוי מלחמה, שלא בעת לחימה מול פני האויב, שיכולה להיות גבורה שתעלה על גבורה בשעת קרב. איננו יודעים, למשל, מה קורה ברגעים אלה ברב-סרן אשכנזי וסרן רום, שבוי חיל האוויר בידי המצרים — מה עבר עליהם, מה עלול לעבור עליהם. הם שניים, ועלולים להיות אחרים. אנו יודעים שדרושה גבורה עילאית כדי לעמוד בפני אלה המקיפים אותנו, לא רק בשעת קרב ממש. זו לחימה מעין כמות. דומני שיש לתת את הדעת על כך בוועדה.

כמו כן יש לתת את הדעת על גבורת אנשי שירות הבטחון. שוב, לאו דווקא בשעת קרב, במבצעים המיוחדים האופייניים לתפקידם. אלה הם בדרך כלל האנשים הפועלים בשקט, בחשאי, באלמוניות, ומהם נדרשות, לא-אחת, סגולות מיוחדות במינן בתחום הגבורה, עוז הרוח והמופת.

לא הייתי כולל בחוק הזה את מעשי הגבורה של אזרחים, אבל אין לי ספק שבמקביל לחוק זה יש ליצור מסגרת של עיטורי גבורה לאזרחים, מה עוד שהקרב כיום הוא בחזית ובעורף; שהרי אם בהיתקלות עם אנשי

במשך כל השנים חיפשו ראשי המדינה וצה"ל דרך לבטא את הערכת העם והוקרתו לחיילים, לאנשי הצבא, שבמעשי גבורתם הקנו לנו שם גיבורים ומופת לדורות הבאים.

שלטונות צה"ל תרמו במשך השנים במידה מסוימת לנושא, בהעניקם ציונים לשבח לחיילים מצטיינים, בדרך גות שונות, החל מזה שניתן על-ידי הרמטכ"ל, דרך אלוף הפיקוד והחיל, ועד למפקד החטיבה. אך כל אלה היו בחינת שבח שבפנימיות ולא הותירו סימן חיצוני שיישאר עם המבצע ואשר יעיד באשר הוא, כי זהו גיבורנו שחירף נפשו, הציל אחרים והנחיל לנו את הכבוד.

כבוד היושב-ראש, אנו עומדים במאבק עם שכנונו במלחמה, שהם מציינים אותה כמלחמת התשה. דרושים לנו עצבי ברזל כדי להתגבר עליה, וסבלנות ואורך רוח כדי שלא ליפול מוראלי.

שליט מצרים אומר כי נצחוננו במלחמת ששת הימים היה "נצחון שלא בדרך הטבע וההיסטוריה". בכך רוצה הוא לומר שזה היה חד-פעמי ולא ישוב עוד. וכדי שאכן זה יהיה כך, דורש עבדול נאצר מעמו ומעמי ערב כולם להצטיין. הוא דורש מהם "להכשיר עצמם על מנת להגיע לרמת היכולת הדרושה ולהדביר את הפער האיכותי שבין ישראל לבניהם".

שליט מצרים תובע אחדות בעולם הערבי, ומבין שזרות נאומיו צצה ועולה שאלת השאלות, מדוע מצליחים חיילי צה"ל באומץ ובגבורה לנהל מלחמה, בעוד חייליו, המצטיינים במיטב הציוד הטכני, נסוגים אחור. אבל אין שליט מצרים מכיר את עם ישראל ומהותו, עם ישראל ומקורותיו.

חברי הכנסת, שלושת עיטורי הגבורה, העוז והמופת, דרושים לנו לחינוך הבנים. לא המיליטאריסם מדבר מתוך כנו, אלא הרצון לשלום, והוא יבוא כאשר אויבנו יהיו בטוחים שאנו חזקים וה' היושב במרומים הוא בעזרונו, שכותנו עמנו ולדשותנו צבא לוחמים אמיצים, המוכנים לחרף נפשם למען מולדתם וארצם. ואת החיילים צריך להכיר בעיטוריהם, כדי שתורגש ההמשכיות של מלחמות תש"ח, סיני ומלחמת הישועה.

חברי הכנסת, העיטורים שחיילינו ישאו על חום לא רק שיעודו על מעשיהם, אלא יביאו גם לכך שיספרו על מעשי גבורתם — וחשוב הדבר ובעל ערך שאין לתארו.

סיעתנו תתמוך בהצעת חוק זו.

הי"ר ר. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת סנה, ואחריו — לחבר-הכנסת שמואל תמיד.

משנה סנה (מקי"י):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. ביקשתי את רשות הדיבור כדי להביע תמיכה בלתי מסויגת בהצעת החוק ובהצעה להעברתו לוועדה, כפי שעשיתי בדצמבר 1954 לפני 15 שנה, כאשר הצעת חוק דומה הוגשה לכנסת השנייה.

אני רשום לסעיף הבא בסדר-היום של ישיבה זו, והוא סעיף לביקורת ולוויכוח, אבל אני גורס שיש להב-דיל בין קודש לחול ולא לערבב מין בשאינו מינו, ולכן איני מכניס שום סייג לתמיכה בהצעת חוק זו. הייתי רוצה להציע איזון השלמה ולגמקה בכמה מילים.

חברי כנסת, גבורה מקורה באמונה. הגבורה והמסי-
רות הן ביטוי לאמונה עמוקה, לזיק קודש המפעפע בלב
כל יהודי. הגבורה היא ביטוי לכך שהחייל משוכנע
שהוא לוחם בעד דבר צודק. תמיד היו כוחנו ועליונותנו
בכוח המוסרי שלנו. הגבורה מקורה בתנ"ך, בגיבורי
ישראל הראשונים. ולכן יחד עם מתן עיטורי גבורה
לחיילי צה"ל יש צורך לטפח את המוסר המקורי בין
חיילי צה"ל, ועליו להתרחק מלטפח את המושג שהעני-
טור מבטא כביכול את "כוחי ועוצם ידי". גבורה יכולה
להיות דבר חד-פעמי. אבל אם רוצים להתמיד בזה, אם
רוצים שחיילי צה"ל יעמדו תמיד על משמרתם בגבורה,
במסירות ובדביוק, - ולזה אנחנו זקוקים בימים אלה -
אם אנחנו רוצים שחיילי צה"ל ישאבו כוחות חדשים
יום-יום, יכולים לעשות זאת רק בכוח האמונה, אמונה
שמקורה בדברי ימי ישראל העתיקים. יחד עם מתן
עיטור יש לטפח גם את המוסר המקורי בקרב חיילי
ישראל.

סיעתנו תצביע בעד חוק העיטורים.

הי"ר ר. ברקת:

רשות הדיבור לשך הבטחון, לתשובה.

שר הבטחון מ. דיין:

אדוני הוישב-ראש, כנסת נכבדה. ביקשתי את
רשות הדיבור שנית כדי להעיד שלוש הערות. האחת,
לדברי חברי הכנסת ורדיגר, שבפתח דבריו ציטט ממאמר
של העתון המצרי "אל-אהרם", ובעקבות אינפורמציה
שנמסרה בעתון זה על כך ששליט מצרים העניק עיטורים
לחיילים מצריים, אמר חבר הכנסת ורדיגר: "שליט
מצרים מעניק עיטורים לחייליו על גבורה מדומה ועל
אומץ אשר איננו קיים".

אני רוצה להסתייג מאימרה זו. אינני יודע למי
העניק שליט מצרים את העיטורים. במקום אחר קראתי,
שלפני ימים מספר היתה הלוויה של שני קצינים מצריים,
סגן וסרן, שנהרגו בעת נסיון לחדור למעון שלנו בתעלת
סואץ. הם לא הצליחו לחדור ונהרגו בשטח שלנו. קראתי
עוד כי בהלוויה זו, שהיתה הלוויה מפוארת, השתתפו שר
המלחמה המצרי ושלישיו של הנשיא. התייגה אשר תהיינה
דעותינו על שליט מצרים, על המניעים למלחמה, על
מטרת המלחמה, - אני מציע לעצמנו שלא נבו לחיילים,
אף כאשר הם לוחמים בנח, בצבאות סדירים של האויב.

הערה שנייה: יש נושאים רבים לגבורה, גבורה אור-
חית וגבורה צבאית. הצעת החוק שהגזתנו על השולחן
אינה באה להשיב על כל המקרים. בשלושת העיטורים
האלה אין לנו יומרה לחבוק כל אותם המקרים שראוי היה
לציין במיוחד, אלא לספק את הצורך שנראה לנו כח-
שוב במקרים אלה שהצעת החוק מפרטת.

הערה שלישית: לכאורה תמכו כולם בהצעה, לפחות
בחלק האופרטיבי שלה, האומר שיש להעביר אותה לוע-
דת החוץ והבטחון, כדי שתדון בה. אך הסיפוי כל כך
הרבה "אבל", עד שזה הזכיר לי אותו האיכר שהסתכל
על הנקניק ואמר: סוסי היקר, קשה לי להכיר אותך...
הציעו שינוי בעניין מי יעניק את העיטורים, אך ייקבעו
האותות, בעד מה יקבלו את האותות ומה מטרת מתן
עיטורי הגבורה. עליתי לדון כדי לומר שאני מבקש מה-
יושב-ראש להצביע על הצעתי כפי שהבאתי אותה, וש-
החוק הזה יועבר לוועדה כדי שתדון בו.

"פת"ח", חייל ואזרח גם יחד יגברו על פעולת חבלה
מסוכנת על-ידי מעשה גבורה, מדוע יזכה האחד ולא יזכה
משנהו האחר? אין זה צריך להיות במסגרת דין אחד -
דרוש דין מיוחד לחיילים - אבל יש לחוקק במקביל
חוק לאזרח, מה עוד שהיום שוב אין זו סיסמה באמר-
נו: כל העם - צבא, וכל הארץ - חזית.

שבתי והירהרתי רבות בקשר לחוק זה בנושא של
המחירת הלוחמת, שאיננה נזכרת במסגרת החוק הזה,
אף כי אולי פה ושם ניתן, בעקיפין, להחיל עליה חלק
מהוראות החוק.

מצד אחד עבר זמן, ואם דנים באופן אישי בגיבורי
המחותרות, ומישהו מגיע למסקנה שלמשה דיין, איש
ההגנה, למשל, מגיע עיטור על אחד מפועליו בימים ההם
- מי יחליט על כך היום? עבר זמן. נעשו עוולות קשות
כלפי אצ"ל ולח"י בראש וראשונה, וכלפי אנשי גול"י,
ואינני יודע אם חלק מן העוולות האלה ניתן לתיקון
במסגרת של תיקונים לחוק הגדון היום.

היו לי גם הרהורים אחרים. אין דמיון בין גבורת
החייל, ותהיה הנעלה ביותר, ובין גבורת הלוחם האלמוני.
זה סוג אחר של גבורה. זו גבורה של בחדים ומבחדים -
וזה גבורה שהעם כולו מודהה אתה גלויות. לזו תכונות
משלה - ולזו סגולות משלה. בוודאי שקשה מאוד לעשות
השוואה כלשהי לגבורות הנעלות ביותר של עוז הרוח
בימי המחותרות ובתא-הגרדום. הירהרתי הערב האם בעצם
קבלת החוק הזה היום כן, פה אחד, מחברי הכנסת סנה
ועד כל יתר המפלגות כאן, האם אין זה עצמו נצחון גדול
של הלוחמים דא, שאו צויינה מלחמתם כ"תקיעת סכין
בגב האומה"? אולי זה אחד הנצחונות שלהם, חוק העי-
טורים כדבר מובן מאליו בכנסת ישראל בשנת 1969,
עיטורים שהיו ללעג ולקלס בימים ההם.

בסיכומו של דבר, יש למצוא את המסגרת, בין בחוק
זה ובין בחוק אחר, שאנשים המהלכים בארץ הזאת,
ומהם גיבורים שגבורתם תרמה לעצם קיומנו כאומה לא
פחות מחיילי צה"ל, ובחלקם אף יותר, בהיותם נחשונים
ובודדים, יזכו בעיטור מטעם המדינה, ולו באיחור ולאחר
תקופה ארוכה של עוולה. איני בטוח שזה מוכרח להיות
בחוק הזה. אולי צריך להתקין לכך חוק אחר. אבל אי-
אפשר לעבור על כך לסדר-היום.

שר הבטחון היה האיש אשר הציע לממשלה את
אות המחותרות או "עלה" ההתנדבות. אני סבור שלמרות
העומס הרובץ עליו כדאי שיתן דעתו גם לנושא הזה,
שנתקן את המעוות הזה, שהוא קודם כל עוולה למדינה,
אף יותר מאשר ללוחמים, כי הם קיבלו את העיטור
הגדול בעצם קיום המדינה.

הי"ר ר. ברקת:

רשות הדיבור לחברי הכנסת גרוס.

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):

אדוני הוישב-ראש, כנסת נכבדה. סיעתנו מצטרפת
לכל הדברים היפים שנאמרו פה על חוק העיטורים;
וגם אנחנו חושבים שזה חוק טוב ונחוץ, וסיעתנו תצביע
בעדו.

מובן שמתן אות גבורה, עיטור לחייל, מדרבן אותו
להיות נאמן ומוסר לתפקידו. יש בזה ביטוי כאשר
נותנים לחייל עיטור, אות גבורה, סימן לכך שמפקדיו,
הממשלה ונציגי העם מוקירים את מעשי הגבורה ואת
דבקותם של חיילי צה"ל במשימה.

היו"ר ר. ברקת:

אני מעמיד את ההצעה להצבעה.

הצבעה

ההצעה להעביר את הצעת חוק העיטורים בצבא הגנה לישראל, תשכ"ט-1969, לוועדת החוץ והבטחון נתקבלה.

היו"ר ר. ברקת:

אני משתמש בהזדמנות זו כדי לברך את שר הבטחון, שזכה להביא את החוק הזה בימי עבודתה הראשונים של הכנסת הזאת, ואני מניח שימצא דרך נאותה להעביר את רחשי הלב שמצאו את ביטויים בדברי הדוברים השונים לצה"ל, לחייליו ולמפקדיו.

ב. הצעות לסדר-היום**1. הודעת שר הבטחון על הענישה סביבתית בשטחים המוחזקים****היו"ר ר. ברקת:**

יש להתנגד ל"ענישה סביבתית" גם מנקודת-ראות פוליטית, לא רק מוסרית. המלחמה שלנו באירגוני הטרור היא לא רק צבאית, היא גם פוליטית, אולי בראש וראשונה פוליטית. התמיכה הנרחבת שאירגוני הטרור הערביים רוכשים בארצות העולם, במזרח ובמערב כאחד, נהפכת לכוח מאטריאלי נגדנו. יש אפילו משווים אותם ללוחמי המחוזות האנטי-נאצית בשטחים הכבושים של צרפת וברית-המועצות, ואותנו משווים, בלי בוש, לכובש שים הנאצים. ודאי, מפיצי ההשוואה הזאת הם רמאים ציניים וזדוניים, אבל בין המרומים יש רבים בעלי דבון טוב שצריכים היו להיות ידירי ישראל, מהם אף שהיו בעבר ידירי ישראל. אנו נתונים איפוא במערכה פוליטית ואידיאולוגית כבדה נגד התמיכה בטרוריסטים הערביים. עלינו לעמול קשה כדי לחשוף את האמת, כי אין אלה לוחמי חופש אלא תוקפנים-הרפתקנים המבקשים לשלול את חירותו של עם אחר, של עמנו אנו, ואת זכותנו לקיום לאומי ממלכתי עצמאי. והנה, ההכרזה על "ענישה סביבתית" לא שירתה את המערכה הפוליטית שלנו, היא שירתה את המערכה הפוליטית נגדנו.

הבחינה השלישית היא התכליתית, התועלתית. לפי מייטוב הבנתי וידיעתי, "ענישה סביבתית" איננה מסוגלת להרתיע את האוכלוסיה הערבית ממתן חיפוי לחבלנים, אלא היא מקוממת את האוכלוסיה הערבית נגד ישראל; תחת לבחוד את הטרוריסטים מן הציבור הערבי השלם - היא מאחדת את הציבור הערבי השלם עם הטרוריסטים, היא מזינה ומדשנת את הקרקע הציבורית לצמיחת הטרור.

מכל שלושת הטעמים הללו אני מציע לכנסת לדון בנושא "הענישה הסביבתית" ולדון אותה לשלילה. מדי-גיות נכונה דורשת יד חזקה כלפי אירגוני החבלה, חבריהם ותומכיהם בפועל, אך כלפי כלל התושבים בשטחים המוחזקים - יד מושטת לשכונות טובה וליחסי שלום.

אני יודע שהבריות אומרים: הגה נקט משה דיין מדיניות ליברלית בשטחים - וכשכל. מדוע נכשל? מפני שהליברליות הצטמצמה לתחום החיים האזרחיים, הכל-כליים והמוניציפליים בלבד ולא נגעה בתחום החיים הלא-אומיים. פה יש לנו עניין עם אוכלוסיה בת מיליון נפש, בעלת שייכות לאומית ברורה ותודעה לאומית גבוהה, אוכלוסיה השוכנת בשטח רצוף ובאופן צפוף. זוהי בעיה לאומית ועליו להגיש לה פתרון לאומי נכון. אנו, מק"י, הצענו - לא היום, עוד ביוני 1967, תיכף אחרי ששת ימי המלחמה - שני עקרונות כיוסד לפתרון כזה: זכות ההגדרה העצמית וחובת דו-קיום בשלום.

אנחנו עוברים לסעיף ב' בסדר-היום: הצעות לסדר-היום. ראשונה, הצעה לסדר-היום של חברי-הכנסת סנה: הודעת שר הבטחון על הענישה סביבתית בשטחים המוחזקים. רשות הדיבור לחברי-הכנסת סנה.

משה סנה (מק"י):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. הודעתו של שר הבטחון בדבר הענישה סביבתית כאמצעי להתמרת המלחמה בטרור חוללה סערה בדת-הקהל בארץ ומחוצה לה. עקב הסערה התקיים בממשלה דיון, וכפי שנמסר ברבים, סיכמה הממשלה שאין שינוי במדיניות הנקוטה בשטחים המוחזקים. לדעתי, אין הכנסת יכולה להסתפק בסיכום סתמי זה. ממה נפשך? אם אין שום חידוש בהודעת שר הבטחון - לשם מה נמסרה בפומבי ובהבלטה, ופעמיים? ואם יש בה משום חידוש - חייבת הממשלה לפרש את משמעות סיכומה הסתום, כאישור לדברי השר דיין או כביטולם.

בהעלותי את ההצעה לדון בהודעת שר הבטחון, הגני בא לחלוק ואף להתריע עליה. לא כמי שנרתע ממלחמה בטרור. אני מערער על שר הבטחון, אלא כמי שגורס מלחמה עד חרמה באירגוני הטרור, בבסיסהם, במרכזיהם ובמבטואיהם. לא על דעת אלה אשר שר הבטחון, בהתווכחו עמם לפני ימים ספורים בטלוויזיה, הגדירים כמוכנים לסגת על-פי דרישת האויב וכ"מתחרטים" על הקמת המדינה, אלא על דעת אלה שאינם מוכנים לנסיגה בלי שלום ושאינם מוכנים לוותרים על חשבון ריבונותה, חירותה וחסנה של המדינה הזאת, שהקמתה צדק והג' נתה צדק - על דעת אזרחי ישראל כאלה הגני אומר לאו מפורש למושג ולשיטה של "ענישה סביבתית".

עונש סביבתי משמע לא עונש על האשם אלא על סביבתו הגיאוגרפית או החברתית. אם גילית את האשם, ענישה כדון. אפילו הפתגם "אין רחמים בדין". לא שכח להוסיף "בדין" - יש דין, לכל עבריו ולכל פושע, אולם, אם אתה נזקק לענישה סביבתית, הרי זה מפני שלא מצאת את האשם ולכן אתה פוגע בבלתי-אשמים, לפעמים רק בחפים מפשע ועל-פי רוב גם בחפים מפשע. בהרסות בתים, רחוב או שכונה, הן מטרת הפגיעה והן צורת הפגיעה היא ללא הבחנה אינדיבידואלית. עם ישראל, התברך במוסר לוחמיו ואנו מצווים לצנוד אותו. אולם תנאי הכרחי למוסר הלוחמים הוא מוסר הלחימה גופא, לא רק מוסר המטרה אלא גם מוסר האמצעים. בנדון זה היחס לאוכלוסיה האזרחית במלחמה הוא אבן-בוהן ראשונה-במעלה. ענישת אוכלוסין אזרחיים ללא הבחנה אינדיבידואלית סותרת את תנאי זה.

הביע אותה בהרצאתו בוועידה הכלכלית בירושלים ב-27 ביוני שנה זו.

הפסדו זמן רב. עכשיו מאוחר למדי, אבל לא מאוחר מדי. עת לשנות מן היסוד את המדיניות, לא לגבי השטח חים המוחזקים, את השטחים נחזיק עד בוא השלום, אבל לגבי האנשים המוחזקים: להם חייבת ישראל לפתוח אפיק פוליטי לחיי חופש לאומי ולחיי שלום עם העם שלנו.

2. הכרות שר הבטחון על הנהגת מדיניות של הענשה סביבתית בשטחים הכבושים

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אני מדבר על הענשת אנשים שאינם אשמים. לאחר מקרה ירייה על קציין - הגה אני אומר זאת - פוצצו הבתים של שכונה שלמה. על זה מדובר. לפי הגירסה הרשמית פוצצו 18 בתים. זמן קצר לאחר מכן בא עונש קולקטיבי חמור נוסף בעזה. כאן, לאחר רצח סוחר יהודי, פוצצו הבתים של רחוב שלם, בתים בני שתיים שלוש קומות.

במועדון העתונות בבית סוקולוב שבתל-אביב הכריז שר הבטחון רשמית, ב-12 בנובמבר, על המדיניות של "ענשים סביבתיים". עוד קודם לכן פורסמה ב"הארץ" מיום 7 בנובמבר 1969 דיעה, כי הממשל הצבאי ברצועה איים בעקירת פרדסים שמהם תבוצע פעולת חבלה כל-שהי. עתונאים שביקרו בעזה אחרי הפיצוץ הסביבתי של רחוב שלם מסרו מפי ראש עיריית עזה את הדברים הבאים, ואני מצטט: "ראש העיר סיפר, כי שר הבטחון איים על חברי מועצת עיריית עזה, כי אם יימשכו פעולות ההתנגדות הצבאית, תוחמר שיטת פיצוץ הבתים. הם סיפרו, כי דיין אמר להם: אם יהיה צורך, נפוצץ את הבתים של רחוב אחד; אם יחרף המצב, נפוצץ את הבתים של שני רחובות; אם יימשך כך, נפוצץ את הבתים של שלושה רחובות ואף של רובע שלם; לא איכפת לי אם העיר עזה תיהפך לשממה. דיין אמר עוד - לדב-ריהם - אם אתם חושבים שעל-ידי מעשים כאלה תוציאו אותנו מעזה, דעו לכם שבסופו של דבר אתם תוצאו מעזה".

מעודדת אותי התגובה השלילית שבאה מחוגים ציבוריים שונים לגבי מדיניות הענישה הסביבתית. גל המחאות מוכיח, כי עוד לא אבדה תקוותו להתפכחות משיכון השוביניסטים והמיליטריסטים.

ההתנגדות לענישה הסביבתית התבטאה במחאות בצורת מכתבים למערכת בעתונות ובמאמרים בעתונות. מחו בין השאר הפרופסורים פטנקין, לבונטין, פרידלנדר, טלמון ואחרים. אפילו ב"הארץ" הפרו-דייני הופיע ב-14 בנובמבר מאמר ראשי נגד תכנית דיין, בו נאמר בין השאר: "עונש סביבתי הינו, לפי מהות המושג, עונש קולקטיבי. השוני שבמינוח אינו משנה לעצם העניין." גם "על המש-מר" כתב במאמר ראשי ביום 6 בנובמבר בין היתר: "הסבריו של שר הבטחון, כאילו חותם של תושבים ערביים, שהיו עדים למעשי פשע, לשתף פעולה עם של-טונות צה"ל, אינם משכנעים כל עיקר... המושג של עונש קולקטיבי נוגד עקרונות יסודיים של חברה תרבויתית." אלו דברי "על המשמר".

ההתנגדות הזאת מצאה ביטוי חזק בהפגנה המונית

אפשר לשאול: האם יש ערבים פלשתינאים המוכנים לכך? אקרא לפניכם רק משפט אחד כחווית-דעת של אדם יודע דבר. הוא אומר: "אשר לאוכלוסיה הערבית הנתונה לשלטוננו, אפשר לציין בסיפוק, שקיימת בקרב אוכלוסיה זו יותר נכונות לשתף פעולה אתנו מאשר עם אירגוני החבלה או עם מדינות ערב המסיחות אותה לתת יד לטרור". אני בטוח כי שר הבטחון לא יפסול חוות-דעת זו, מטעם פשוט מאוד, וזוהי חוות-דעתו שלו. הוא

היו"ר ה. ברקת:

אנחנו עוברים להצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת וילנר: הכרות שר הבטחון על הנהגת מדיניות של הענשה סביבתית בשטחים הכבושים. דשות הדיבור לחבר-הכנסת וילנר.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. בראשית דברי רצוני להביע את ההדעותוננו ממעשה הפיצוץ במשרדי "אל על" באתונה. זהו מעשה פשע שיש לגנותו ולהוקיעו.

הגושא, שאנו מציעים להעלות היום לדיון בכנסת, הוא "הענשים הסביבתיים" או הקולקטיביים, שמבצע אותם שר הבטחון בשם הממשלה בשטחים הכבושים. הענשים הסביבתיים פירושה, ששלטונות הכיבוש מטילים עונש לא רק על מבצעי הפעולות, ואף לא רק על המסייעים בידם, אלא על הסביבה כולה, אנשיה ובתייה. ענשים קולקטיביים מוטלים כל הזמן על תושבי השטחים הכבושים. הדבר בא על ביטוי בצורות רבות, כמו עוצר כללי, מעצרים המוניים, יריות בעוברי אורח ללא אבחנה ברדיפה אחרי מתנקש, תפיסת חנויות, סגירה ותפיסה של בתי-ספר, ועוד.

בראשית ערב ראש-השנה ב"מעריב" דחה השר דיין בתוקף את ה"האשמות" שהוא מנהל כביכול במדיניות ליברלית בשטחים, ואמר (אני מצטט): "מישהו יכול להסביר לי, במה הגנו ביד רכה לגבי הטרור, פרט לתליות?... כל מי שנותן להם מים - אנחנו מפוצצים את הבית שלו...".

החדש הוא בכך, שהענשים הקולקטיביים הוחמרו עתה בצורה דרסטית, ובכך ששר הבטחון קבע במדיניות רשמית הטלת החובה להסגיר את מבצעי הפעולות על התושבים בשטחים הכבושים, אחרת ייענשו, גם אם אין להם כל קשר עם הפעולות, ואף אם אינם יודעים מי ביצע אותן. בכך הוכרו העקרונות של חובת ההסגרה ויהי מה.

העקרונות האכזריים הללו בוצעו הלכה למעשה בזמן האחרון במקומות שונים. בכפר בית-סחור, בשכונה המזרחית, הוטל ב-29 באוגוסט עוצר כללי למשך 22 שעות ביממה, ביום ובלילה, במשך 20 ימים ולילות. כן הוטל עונש קולקטיבי אכזרי על אוכלוסיה שלמה, שסבלה לא יקשה לשער.

בכפר חלחול בוצע עונש קולקטיבי, אשר זיעוע את דעת-הקהל בארץ ובעולם.

שר-הבטחון מ. דיין:

חבר-הכנסת וילנר, האם אתה זוכר שהקטיושות עמדו על-ידי הבתים האלה?

— הצעות לסדר-היום (וילנר, ברקת, אבנרי, לנדאו) —

הוועדה הסוציאליה של עצרת האי"ם קיבלה החלטה מיוחדת ב-19 בנובמבר נגד הפעלת ענשים קולקטיביים בשטחים הכבושים. ההחלטה קובעת, כי ענשים קולקטיביים, הריסת בתים, גירוש תושבים מן השטחים הכבושים — נוגדים את זכויות האדם, את החוק הבין-לאומי ואת אמנת ז'נבה.

מדיניות הענשים הסביבתיים בשטחים הכבושים הגדילה עוד יותר את בידודה של המדיניות הישראלית הרשמית ביורה הבין-לאומית. גם בקרב הקיבוצים היהודיים מתחילים לחשוב מחדש על הערכתם את המצב באזורנו, ועדות לכך מאמר ב"דבר" משלום האומר, כי רוב הנוער היהודי וחלקים גדולים של הציבור היהודי בארצות-הברית לא רק שאינם תומכים אלא אף מנגינים את המדיניות של ממשלת ישראל, כנוגדת את האינטרסים הלאומיים האמיתיים של עם ישראל, את השלום והבטחון.

רצוני להוסיף, כי המדיניות בשטחים הכבושים תורמת גם להשחתת המוסר בישראל, במיוחד בקרב הנוער.

אנו מציעים לקיים דיון בכנסת על הענשים הסביבתיים, לגנות את מדיניות הענשים הקולקטיביים, לקרוא לאחזרות את האחראים להם, להביע להם אי-אמון ולחלטי על מדיניות חדשה, כדי לחלק את עמנו מן המצב המביש שנקלע לתוכו כעם כובש ומדכא עם אחר. עם המשעבד עם אחר — אינו יכול להיות חפשי. למען חידונו אנו, למען בטחון ישראל ועצמאותה, למען השלום בין ישראל והמדינות הערביות, עלינו לסגת מן הכיבוש כחלק מהסדר שלום יציב וצודק בינינו לבין שכנינו.

עוד ייתכן הדבר. עוד לא מאוחר למנוע הידרדרות קיצונית. בל נחמיץ את ההזדמנות ההיסטורית לשלום. ניתן יד לביצוע החלטת מועצת הבטחון ונאחל הצלחה לשיחות ארבע המעצמות הנפתחות מחד, שיסייעו להביא שלום ובטחון לכל העמים באזורנו.

3. הפשעים נגד האנושות המבוצעים על-ידי אל-פתח ותומכיו

מן הקווים בהם עומד צה"ל כיום, והוא עומד בהם מבוצר, איתן וחזק.

לפני ימים מספר כבר הודה אנוואר סאדאת, כי אויביו נכשלו במלחמת ההתשה מבחינה. גם הטרור של "אל-פתח" ודומיו בפיגועים הארץ ייבלם ויעקד עם הזמן, אם נעשה את אשר הכרחי לעשות.

חברי הכנסת, מה רוצים אויבנו? "הבעיה העומדת לפני מדינות ערב היא כיצד לחסל את מדינת ישראל", אמר נאצר לפני מלחמת ששת הימים. ורדיו קהיר קרא אז לאמור: "המוות לכם. ואם יבוא הלילה — ילביש אתכם המוות בשמלה השחורה שלו". כך הם דיברו בימים ההם; כך מוסיף נאצר לדבר ביום הזה על "ים של דם ואופק של אש".

"אל-פתח" — מה הוא אומר? בגמר הוועידה המוסלמית, שהתקיימה לאחר השריפה ב"אל-אקצה", הדיע המלך חסאן ממרוקו, והדברים פורסמו בעתונות תוניסאית, כי נציג "אל-פתח" בוועידה היא הכריז על מטרת אידוגו לאמור (ואני מצטט): "יש לעקור את המעייים מן היחידים האחרון בישראל ומן האשה ההרה האחרונה, כדי להרוג את הילד אשר ברחמה". כך דיברו הנאצים בגרמניה; כך מדברים הנאצים הערביים כיום.

שנערכה ביום ג' שעבר, 25 בנובמבר, לפני בניין הכנסת נגד מדיניות הענשים הסביבתיים, בה השתתפו אנשים — בעיקר סטודנטים — בעלי השקפה פוליטיות שונות. כן נערכת החתמה המונית נגד הענשים הקולקטיביים.

רבים שואלים: האם פועל השר דין בשטחים על דעת עצמו או על דעת הממשלה? בראיון שנתן שר החוץ מר אבא אבן ל"גזאיש אוברבר" הלוגונו, מיום 28 בנובמבר, מביע הוא התנגדות למדיניות של השר דין בשטחים הכבושים. השר אבן אומר בראיון בין השאר: "מעולם לא הייתי בין אלה שיכלו לדבר על 'הצלחותינו' בשטחים המוחזקים על-ידינו". ועוד אמר השר אבן: "אנו מוציאים את עצמנו שולטים על ציבור של 950 אלף איש, שאינו רוצה להיות נשלט על-ידינו". ועוד אמר השר אבן: "אני בטוח, כי אין אנו יכולים לקבל אידיאולוגיה של עונש קולקטיבי או סביבתי בשטחים המוחזקים, ואין אנו מקבלים את ההצעות הקיצוניות של הפעלת אמצעים דרקוניים בשטחים". זוהי הופעה של השר אבן נגד מדיניות הענשים הסביבתיים של השר דין. אך באותו זמן התפרסם ב"ידיעות אחרונות", ב-18 בנובמבר, מאמר ובו נאמר (אני מצטט): "ראשי משרד הבטחון טוענים, כי שר החוץ 'תקע סכין' בגבו של דין, שעה שדאג להפיץ את הידיעה ששר הבטחון החליט מה שהחליט על דעת עצמו. לדבריהם, דיווח שר הבטחון על צעדיו לראש הממשלה, והיא אישרה את המדיניות החדשה".

כך פרץ משבר ממשלתי זוטא בקשר לענשים הסביבתיים, אשר חוסל על-ידי טישטוש העניין, כאשר פורסמה בשם ראש הממשלה הודעת גיבוי רשמית למעשי שר הבטחון. "המשבר נמוע" — כותב "הארץ" ב-21 בנובמבר — "משום עצמצמו את הפולמוס לשאלה, האם ההגדרה שהשתמש בה השר דין היתה מוצלחת או לא". ביום שישי האחרון, 28 בנובמבר, הופיעה ראש הממשלה לפני אגודת העיתונאים והידיעה כי "אין כל שינוי במדיניות הממשלה בפעולותינו בשטחים".

הי"ר ד. ברקת:

לפנינו עוד הצעה לסדר-היום, של חברי-הכנסת לנדאו, על הנושא: הפשעים נגד האנושות המבוצעים על-ידי אל-פתח ותומכיו. רשות הדיבור לחברי-הכנסת לנדאו.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):

כבוד היושב-ראש, זהו דיון שונה לגמרי, ואני מציע להפריד. אין לזה כל קשר עם הנושא שעליו דובר עכשיו.

הי"ר ד. ברקת:

לאחר דברי התשובה של שר הבטחון נדון בסדר ההצבעות על ההצעות השונות.

חיים לנדאו (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. בשתי חזיתות מתנהלת היום מערכת בטחוננו השוטף: האחת היא לאורך קווי הפסקת האש, והשנייה היא הטרור בתוך הארץ.

ברור גם ברור לאויבים כי בשיתוף תהיה ידנו על העליונה. הם יודעים כי במערכות אלו אי-אפשר לערער את בטחוננו הבסיסי, אי-אפשר להזיגו כמלוא הנימה

והכרחית ענישה חמורה. כן, ענישה חמורה, חברי הכנסת.

באותה מידה שאנו דואגים לשירותים ולתעסוקה אשר לא ידעום קודם בשטחים המשוחררים, בה במידה יש להפעיל ענשים המוריים. לא רק נגד מחבלים, אלא גם נגד המסייעים בידם, הנותנים להם מחסה, היודעים על פעילותם ומחפים עליה. וגם נגד אלה שבידם למנוע מעשי רצח והרס ואינם עושים זאת.

חברי הכנסת וילגו מיחה מעל במה זו נגד מעשה הפשע אשר אירע באתונה לפני ימים מספר. מעניין הוא מיחה רק נגד מעשה רצח ופשע, אשר גם "אל-פתח" מיחה נגדו. אך לא הזכיר אף אחד ממעשי הרצח הרבים שאירעו עד היום. ואין לנהוג עוד, חברי הכנסת, בכפפות משי נגד מסיתים ומתפרעים ומסייעים למיניהם, אלא לגרשם לארץ שאותה ביקשו לשרת במעשיהם או במה-דלם, ולהחדין את רכושם.

הוא הדין לגבי הערבים שהם אזרחי ישראל. ואם לכל אלה ייקרא משום-מה "ענישה סביבתית" - עלינו לבצעה ולהסבירה. כי היא מבוצעת נגד אנשים שאינם חפים מפשע. אך יש לקרוא לתופעה הזאת בשמה הנכון. אין זו הענישה סביבתית; זוהי התגוננות הכרחית. זוהי הדרך לעקירת הטרור והחבלה.

ולאחר כל אלה יש להפעיל את זרוענו הצבאית הארוכה ולהכות בבסיסי המחבלים לבל ירחם. לא לתת להם מנוח. לא אעמוד על דרכי הפעולה, אך הכרחי כי נכה בהם בכל הדרכים האפשריות, בצורה מכאיבה יותר, משכנעת יותר ומרתיעה יותר.

ולאחרונה, אדוני היושב-ראש, רצוני לומר, כי אחד הגורמים הלא-מבוטלים, שעודדו את הטרור, היא ההס-סנות המדינית שלנו לגבי עתיד השטחים המשוחר-רים. נראה לי, כי מניעת הקמת לול יהודי בחברון מסייעת ליצירת אינקובטור של טרור ערבי-ב-חברון. הכרזות והודעות של אישים חשובים על "אופציות פתוחות" לא סייעו אלא הויקו, ולא רק בחזית המדינית אלא גם בחזית הבטחונית.

בימים אלה זיכה אותנו שר בישראל בראיון בעתון לונדוני. ועל לומר כי ראיון כזה אינו בא להאט את חמרת המצב הבטחוני בארץ ישראל המערבית כולה. אותו שר מדבר על איסור השימוש באמצעים דרקוניים ביחס לערביי יהודה ושומרון, בידעו יפה כי שלטוננו בשטחים המשוחררים ליבדל, ואולי בשל כך הדים הטרור ראש ויותר ויותר.

בראיון המוזכר אומר גם השר, כי צריך לנסח מה נגסה ומה לא נגסה לעשות בשטחים, ולהפיש דרך להס-דרת היחסים שלנו באורח מרכזי יותר עם ערביי השטחים. אני מסכים לעצם העמדת הבעיה. ואין צורך לנסח כל-כך הרבה. יש פתרון יסודי לבעיה. המדובר בארץ ישראל שלנו. יש איפוא לעשות. יש להתנחל בשטחים המשוחררים ולמלא את החלל המדיני הריק בנוכחות יהודית וריבונית יהודית, ויש לראות את יהודה ושומרון ועזה כראותנו את השפלה, הגליל והנגב, כי ארצנו היא. על הגינוסייד הערבי, ועל מעשי הרצח הערביים - אני מציע לקיים דיון במליאת הכנסת.

ה"ז"ר. ברקת:

רשות הדיבור לשר הבטחון, לתשובה.

שווא הדיבורים על "תנועת שחרור פלשתינאית". לא היה ואין עם פלשתינאי. לא היתה מעולם מדינה פלשתינאית, גם כאשר יכלה לקום. ו"אל-פתח" לא קם בארץ ישראל. הוא הוקם בארצות האויב השכנות, שנים לפני מלחמת ששת הימים. שם מרכזי גיוסו, שם מחנות האימונים שלו, שם מחסני הנשק שלו, שם מפקדו-תיו. משם גיחנות ההוראות לרצוח ולמוצץ. משם מוחד-רים מארגני החוליות. ועל מדינות אלה האחריות המלאה לפעולותיו.

ומה הן פעולותיו? פצצה בקפטייה באוניברסיטה, מוקשים בשווקים הומים מאדם, פצצה בסופרמרקט, מכונית-תופת ברחובה של עיר, מטעני נפץ בבתי-מגורים, קטיטיות על ישובים כפריים, דימוני רצח והרס במשרדי "אל על" בבריסל ובאתונה - הנה המהות והדמות של הקוראים לעצמם "לוחמי השחרור הפלשתינאים". רצח אזרחים, נשים וילדים, רצח ללא אבחנה, רצח למען רצח, גם של ילדים לא-יהודיים, כפי שאירע בשבוע שעבר באתונה. באחת - תאוות הג'נוסייד.

חובה היא לנו, חברי הכנסת, להציג אמת זו בפני כל בני-החורין בעולם, למען יכירו וידעו מי הם ומה הם "לוחמי חופש" אלה.

בקשר לאמת זו, אני בא להשמיע את מחאתנו החריפה נגד שלטונות יוון, אשר בהתחמק מהעמדה לדין את תוקפי מטוס "אל על" באתונה ורוצחי המהגרים שירדאן, לפני שנה בערך, עודדו את המוצחים למעשה הברברי שלהם בשבוע שעבר.

חברי הכנסת, בחודשים האחרונים חלה החמרה בחזית הטרור. "אל-פתח" הצליח להקים חוליות מרצחים ביהודה ובשומרון, ומשם התפשט גם לגליל, לשפלה ולמ-שולש. נכון כי בקומץ קטן המדובר. ערביי ארץ-ישראל, גם אם אינם אזהבים אותנו - אינם רוצים לא במלחמה ולא בטורר. הם יודעים, כי בסופו של דבר יהיו הם קרבנותיו. על כן גם נכשלו כל הנסיונות של מרי אזרחי. אבל חובה עלינו לתת את הדעת, למה הצליחו בחודשים האחרונים במה שלא הצליחו לפני שנה שנתיים. נדמה לי כי עלינו לבדוק את בעיית חופש התנועה של תושבי יהודה ושומרון לעבר הירדן המזרחי. ברור כי חופש תנועה זה גוצל ומנוצל על-ידי מפקדת "אל-פתח" לאמן חבלנים, מדרי-כים, ולשלחם אלינו בחזרה. דבר זה איפשר ומאפשר להעביר הוראות ופקודות, להעביר כספים ולקיים קשר מתמיד עם החוליות בארץ ישראל המערבית, ולפקח עליהן.

יש לחשוב היטב שמה יש לבטל תנועה חפשית זו. כן יש לתת את הדעת על ביטול התנועה החפשית של אזרחי ישראל הערביים לשטחים המשוחררים.

דרושה הגברת הפעולה של שירותי הבטחון. מעל במה זו רוצה אני לשלוח ברכה לשירותי הבטחון ולמש-טרה על הצלחותיהם בימים האחרונים. אולם עלינו לדעת, כי במלחמה בטורר אין דרך טובה מאשר הפעולה המו-נעת, החוסכת קרבנות וההורסת על-ידי כך את המוראל של החבלנים שטרם נתפשו ושל המועמדים הפוטנציאליים להצטרפות. נתאמץ להגביר את הכוח של זרוע בטחונית זו.

דרושה לנו שליטה צבאית מאסיבית יותר ביהודה ובשומרון. ודרושה שמירה קפדנית יותר בדרכים ששם מועברים הנשק וחמרי הנפץ, גם ביבשה וגם בים.

שר-הבטחון מ. דיין:

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. קודם כל רוצה אני להבחין ולהפריד בין שלוש ההצעות, בין הצעות של חברי-הכנסת לנדאו ובין שתי ההצעות הקודמות. אשר לדברי חברי-הכנסת לנדאו, אני מבחינתי משאיר לכנסת להחליט מה והיכן לדון בנושא זה: במליאה, בוועדה, או להסיר מסדר-היום. מה שתקבע הכנסת אקבל גם אני, ואמלא את חלקי באותו דיון, באותו פורום שייקבע. ואילו לגבי שתי ההצעות הראשונות, של סיעת מק"י וסיעת רק"ח — אציע להסירן מסדר-היום. ואני רוצה לומר מיד: אין צורך בשושיבנות לא של מק"י ולא של רק"ח כדי שנושא זה יהיה נדון בוועדת החוץ והבטחון. ובפועל הוא נמצא עכשיו בדיון שם. אני מציע להסיר זאת מסדר-היום, לא משום שאני סבור שאין צורך לדון בכך, ועוד אביע את דעתי בדבר דיון במליאה בנושא זה. אבל ברגע זה אני רוצה להתייחס לדיון בוועדה. ועדת החוץ והבטחון היא בפועל הפורום שדוגמים בו כל ענייני הבטחון, ביוזמת הוועדה וביוזמת מעמדו הבטחון, ואין זה מקרה שהוועדה כבר נמצאת בשיאו של דיון בנושא זה, במסגרת דיון כולל יותר, והוא המדיניות בשטחים. כי הנושא שנדון כאן היום, אם לא אכשל בלשוני מבחינת המינוח, הוא בעיקרו הענייני-שה ולא המדיניות בשטחים.

ובכן, לגבי הצעה שעלולה להיות, להעביר את ההצעות לסדר-היום של סיעות מק"י ורק"ח לוועדה, אני רוצה לומר שהוועדה דנה כבר עכשיו בנושא זה, והיא נמצאת בעיצומו של הדיון. אשר למליאה, אציע להסיר את ההצעות האלו מסדר-היום.

לגבי הצעות של חברי-הכנסת לנדאו — יהיה כפי שתחליט הכנסת בעניין זה.

אני רוצה להבחין ולהפריד גם בין שתי ההצעות, ליתר דיוק: בין שני המציעים, ובין שתי הצעות הבעיה, ואולי יש בכך גם משום נימה אישית. לא רק משום שהן הוגשו בצורה שונה, ואני שם את הדגש בדברי חברי-הכנסת סנה, בתפיסה היסודית שלו — ששמעתייה בעבר ושמתחילי לשמוע אותה שנית כאן היום — האומרת כי אין לסגת מקווי הפסקת-האש ללא הסדר שלום, וכי יש ללחום בטרור במלוא הכוח ועד חרמה. יש לו דעות משלו על דרכי הלחימה ועל החלק המדיני בפתרון. אבל שתי הנחות-היסוד האלה, שאין לסגת מקווי הפסקת-האש עד לשלום, וכי בטרור יש ללחום עד חרמה ובכך חזקה — הן בסיס הרבה יותר משותף ומאפשר ויכוח ענייני, מאשר הצגת הדברים על-ידי סיעת רק"ח.

בקריאת-ביניים ניסיתי, ללא הצלחה, להביא את חברי-הכנסת וילגד להתייחס לא רק לטרור בארצנו, אלא גם לטרור בישראל. אבל הוא לא רצה להתקרב לטרור יותר מאשר עד ארצנו. אם ירשני, אמסור לו דרישת שלום ממזכיר סניף רק"ח בכפר דנון, שבביתו נמצאו שתי לבגות הבלה — —

תומיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
אין לנו שם מזכיר סניף ואין לנו סניף.

שר-הבטחון מ. דיין:

אני בטוח שבעכשיו כבר אין לכם מזכיר. אולי בכלל אין לכם חברים בארץ, או שיש אחדים.

אמיל חביבי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
יש לנו חרבה חברים בארץ ואנו גאים בהם.

שר-הבטחון מ. דיין:

— מזכיר הסניף הזה היה מוגבל בתנועותיו לפי תקנה 101 ו-112. כן אמסור לו דרישת שלום מראש עיריית עזה, שבפנתוס כזה ציטט חברי-הכנסת וילגד את דבריו כמסמך...

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
את דברך כפי שמסרת לו.

שר-הבטחון מ. דיין:

את דברי כפי שמסר אותם ראש עיריית עזה. אני מציע לך שכאשר אתה רוצה לשמוע מה אני אומר, תמצא אנשי-ביניים קצת יותר מהמינים מראש עיריית עזה, עלי, לא עליך.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
מסרתי את זה לצנזורה אחרי ששמעתי את הדברים האלה. הצנזורה אישרה את זה.

שר-הבטחון מ. דיין:

אין שום פסול בצנזורה. אינני טוען על זה שהדברים פסולים מבחינת הצנזורה. אני טוען שאם אתה רוצה לדעת מה שר הבטחון של המדינה, שאתה חבר כנסת בה, אומר בעזה, את המקור המהימן — עלי — איננו דווקא ראש עיריית עזה שנחמנה על-ידי נאצר להיות שם ראש עיריה. עליך, ייתכן שהוא המקור המהימן ביותר.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
אולי אפשר לשאול מה אמרת?

שר-הבטחון מ. דיין:

אני זכיתי לשמוע במישרין את טענותיו של ראש עיריית עזה. לא רק הוא שמע את מה שאני אומר, אלא גם אני שמעתי את מה שהוא אומר, ויש לו טענות רבות. אחת הטענות שהיו לו באותה פגישה היתה: למה אנחנו מתחזקים את בית-הספר התיכון "פלשתינ" סגור, ואיננו מאפשרים לחדש בו את הלימודים. אני מביא את העובדה הזאת לא רק בקשר לאישיות הזאת — ראש עיריית עזה — אלא משום שהיא מאוד דלבנטית לנושא שנדון כאן היום: — שאלת היקף הענישה; כי בוודאי, כאשר סוגרים את בית-הספר, יש שם תלמידים רבים, או ייתכן שיש שם תלמידים רבים, שאין עוול בכפם, ואולי גם מורים רבים שאין עוול בכפם. ייתכן, אבל בית-ספר זה — בית-הספר התיכון "פלשתינ" בעזה — היה מוקד של טרור, לפי הכרתנו, כאשר החלטנו לסגור אותו. אינני יכול לומר שהיו לנו הוכחות שכל המורים נותנים את ידם לטרור. אבל אני יכול לומר שהוא היה מקור של תסיסה, וראינו בו מוקד של הטרור בעיר.

ומשלם המסים הישראלי, שמשלם את המשכורת גם למורים בבית-הספר התיכון "פלשתינ" בעזה, וגם לאנשי צה"ל, לפי תפיסתי — מצפה שבבית-הספר ילמדו, ולא יעסקו באירגון טרור.

אודה ולא אבוש: עמדנו להיענות לפנייתו של ראש העיר; והיינו ערב מתן רשות לחידוש הלימודים בבית-הספר התיכון "פלשתינ" בעזה. ובנסיונות המקרים נתברר לנו לאחר מכן, כי סגן מנהל בית-הספר ששמו היישאם זינה, ועוד כמה מורים, עומדים בראש קבוצת טרור; ולאחר שסגן מנהל בית-הספר ניסה לברוח ונתפס, נערכו חיפושים, והבוקר נמצאו בביתו של אחד מן

המורים - שהיה מפקד חוליה בת שלושה אנשים - הוא חליל אחמד חליל תמרה:

שק עם 16 רימונים;

שק שני עם 50 קילוגרם לבני הבלה;

3 מקלעים;

4 תת-מקלעים;

וחבילות שונות של תחמושת וחומר-נפץ.

ראש עיריית עזה פנה באותו תוקף של דרישה מוסרית, שגפתה את בית-הספר הזה - בית-הספר "פלשתין" בעזה - ואנו כמעט נענינו לפניה זו. אני שמח מאוד שלא נענינו, שלא עשינו זאת.

אולם אני שואל את הכנסת, או אלה מבין חברי הכנסת, הטוענים שצריך לנקוט אך ורק ענשים אינדי-בידואליים: האם אנו יכולים לדעת את כל מה שנעשה כעשיו בין כתלי בית-הספר התיכון בעזה? יש לנו מפקח על החינוך. הוא בא לשם אחת לחודש, משלם את המשכורת, עוסק בעניינים מינהליים. כל מערכת היחסים בינינו ובין הישוב הערבי ברצועה ובגדה בנויה על קשרים קהילתיים שלהם, ובראש וראשונה - מערכת החינוך. יש שם אלפי מורים ואלפי כיתות. אנו מרשים לעצמנו, אחת לאלף מקרים, להטיל חשד על בית-ספר זה או זה, שמשם זורקים רימונים, ששם נערכות הפגנות, ומשם מיידים אבנים באוטובוסים ישראלים, פעם, שתיים ושלוש - ששם יש משהו שאיננו כל-כך פדגוגי. לעתים גם מתעורר בלבנו חשד כזה. לעתים מצטברות הוכחות שבבית-הספר עוסקים לא רק בלימודים; שבת-הספר מהווים - ואני חוזר ואומר, איננו בטוח שכל המורים, ואפילו איננו יודע כמה מורים מלמדים, ואיננו בטוח שכל המורים בבית-הספר התיכון בעזה היו חברי קבוצות טרוריסטיות - שבת-ספר אלה מהווים מוקד של טרור.

כאשר הערכנו שזהו מוקד של טרור - ואני חושב שבתשעים ותשעה אחוז אנו מקילים, ומחליטים שלא לעשות כאשר איננו בטוחים בכך - כאשר הערכנו איפוא שזה מוקד של טרור בעזה, ובו נמצאים למעשה לא מורים אלא ראשי כנופיות של טרור - האם היינו צריכים או לא היינו צריכים לסגור את בית-הספר, ולערוך שם חקירות ולהגיע לאותם מורים? ואיננו יודע אם הגענו לכולם.

רציתי לומר רק שני דברים אלה לחברי הכנסת ולגור על שהוא לא מצא לנכון לומר מלה אחת של גינוי הטרור בחיפה, אלא רק על זה שבאתונה.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
בהחלט אני מונח.

תומיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
אתה יודע שאמרנו זאת הרבה פעמים.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
גינינו את הטרור בחיפה ובעפולה. הטרור באתונה היה אקטואלי, ולכן עמדתי עליו. אבל אלף פעמים עמדנו...

שר-הבטחון מ. דיין:

יכול להיות שאלף פעמים אמרת, אבל כאשר שאלתי בקריאת-ביניים: "מה ביחס לארץ ישראל?" עברת לאתונה.

תומיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אתה יודע שאנו מתנגדים לפעולות נפשעות אלו. רק בשבוע שעבר מעל במת הכנסת אמרתי זאת. ואתה אל תהיה תמים, כי אינך יודע את עמדתנו.

שר-הבטחון מ. דיין:

יכול להיות שאני יודע מה עושה רק"ח בארץ יותר ממה שאתה חושב שאני יודע.

בנושא זה, שהועלה על סדר-היום, משולבים לדעתי שלושה נושאים: האחד - המינוח, ששמו "ענשים סביבתיים", כלומר הנוסחה; השני - מדיניות ההענשה בשטחים; והשלישי - המדיניות הכללית בשטחים הערביים.

בנושא השלישי לא אעסוק היום כאן, כי הוא לא הועלה על סדר-היום. אבל אני רוצה לעמוד על שני הנושאים הראשונים. וקודם כל על המינוח. אני מראש מרים ידיים, מודה ומתוודה שאינני דבק במונח ששמו "הענשה סביבתית". אינני דבק במונח. ואם יש מנחים ומגדירים שירצו למצוא ולקבוע נוסחה אחרת, נכונה יותר, למדיניות שאני סבור שיש להמשיך בה, ואנו נוקטים בה, ולא צריך להרפות ממנה, או שם, או מונח אחר - מקובל עלי. אני שר בטחון ולא שר מינוח.

שנית, בפגישה זו בבית סוקולוב, עם העתונאים, דיברנו על פעולות שאירעו בעבר, לפני החלול, ולא אמרתי מלה וחצי מלה מבחינה זו על פתיחת תקופה חדשה או מדיניות חדשה. להיפך, במדה ששאלתי - ואינני רוצה להלאות את חברי הכנסת בצייטוטים ממני הסטנוגרמה - אמרתי ש"אני מקווה שהמתירות תפחת ונוכל להחליש את האמצעים האנטי-טרוריסטיים שאנו נוקטים כלפי הערבי".

אולי יש עניין להציג פה את לוח הזמנים - מתי קרו המקרים השונים, מבחינה זו. עוצר זה שהוטל על שבט תעמרה - מסיבות מובנות הזכיר חברי-הכנסת וילנר רק את בית-ספר, העוצר כלל גם שורת בתים בבית-ספר, אבל הוא כלל גם את כל שבט תעמרה - הוטל ביום 26 באוגוסט 1969. ההסגר על הר חברון - כלומר ההחלטה לאסור עליהם לעבור לידן, למנוע מהם את השימוש בגשרים הפתוחים למבקרים ולמשלוח תוצרת - היה ביום 10 בספטמבר 1969. פיצוץ הבתים בחלחול היה ב-24 באוקטובר, פיצוץ הסימטה בעזה, לאחר רצח הסוחר שלמה לוי, היה ב-31 באוקטובר, ומסיבת העתונאים בבית סוקולוב היתה ב-12 בנובמבר; כי לאחר שאירעו כל המאורעות האלה והתנהלה המדיניות כפי שהתנהלה, יצאו נגדה - וזכותם לעשות זאת - עתונאים, משוררים וכתבים צבאיים ישראלים ועתונאים זרים, עד כדי כך שאגודת העתונאים הזמינה אותי לבוא ולהסביר מה בפועל קרה, מה אנו עשוינו בחלחול, בעזה, בחברון ובשבט תעמרה, ובכל אלה הדוגמות שנתתי. אני נעניתי ובאתי להסביר זאת ביום 12 בנובמבר, לאחר שהפעולות שדובר עליהן נמשכו במשך למעלה מהודשים ימים. לכן, דברי בבית סוקולוב לא היו על העתיד, אלא היו דברי הסבר על מדיניות שהיתה נקוטה בפועל, והשתמתי בהגדרה זאת למקרים אלה, לומר מה עשינו שם, ואמרתי: נקטנו שם הענשה סביבתית.

אני שוב רוצה לחזור ולשבת את עתון "על המשמר", אשר היום, במאמר ראשי המוקדש לדין זה, הוא קובע או כמעט תובע דפוסי לשון, ומדבר נגד זיופים של מינוח

חוברת ג', ישיבה ז'

— הצעות לסדר-היום (דיון, אבנרי, בגין) —

מיצוץ הסימטה בעזה, של העוצר על שבט תעמרה נעשו באישור הממשלה ועל דעתה, לפני המעשה.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
חמור מאוד.

שר-הבטחון מ. דיין:
יכול להיות, אבל זה מדוייק.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
חמור מאוד לחברים מממ"ם.

השר מ. בגין:
אבל זוהי האמת.

שר-הבטחון מ. דיין:

הצטרפתי לקרוא היום בעתון "על המשמר", עתון רציני, לפי מיטב הכרתי, המקפיד לדייק בדבריו ובפרשנותו, במאמר הראשי שמוקדש — אני מניח — לדיון זה הנערך כאן היום, את הדברים הבאים: "גם ראש הממשלה במסיבת כ"ט בנובמבר, אשר התקיימה בבית סוקולוב, השיבה לשאלה אשר נגעה בסוגיה זאת, ונקטה נוסח מפורש בהסתייגותה מ"הענשה סביבתית". היא אמרה כי על דעת הממשלה כולה הוחלט להמשיך במדיניות הנקוטה בשטחים ועם זה להיאבק נגד הטרור". מן הפיסקה הזאת מסתבר שראש הממשלה הסתייגה לא מן הנוסח של ההענשה הסביבתית, אלא מהענשה סביבתית, כי הממשלה על דעת כל חבריה החליטה — וכאן ישנה ההדגשה של העתון — "להמשיך במדיניות הנקוטה בשטחים ועם זה להיאבק נגד הטרור". הממשלה לא דנה על אודות המדיניות הנקוטה בשטחים. הממשלה דנה רק בשאלת ההענשה. אני הצעתי לממשלה לדון בכלל הבעיה, והממשלה הסכימה והיא גם תדון בכך, אבל הממשלה דנה אך ורק בשאלת ההענשה. ועל זאת אמרה ראש הממשלה במסיבת כ"ט בנובמבר את מה שאמרה. ורצוני לקרוא את מה שאמרה.

היא נשאלה על-ידי עורך "דבר", ושאלתו היתה: "בזמן האחרון התפרסמו בעתונות החדעות מנוגדות של שר הבטחון ושר החוץ בעניין ההענשה סביבתית. יכול להיות שזה רק הבדלי טרמינולוגיה, כפי שכתב אצלנו. אם לא, היה רצוני שראש הממשלה תודיע הודעה מוסמכת על קו הממשלה בעניין זה". את השאלה הזאת שאל עורך "דבר" יהודה גוטלהף, אשר אמר, כי בעניין ההענשה הסביבתית היו דעות שונות, והוא מבקש מראש הממשלה הודעה מוסמכת בעניין זה. ראש הממשלה השיבה:

אני מקריא רק את החלק הראשון של תשובתה, לא משום שאני רוצה להסתיר משהו, אלא מפני שהשאר לא כל-כך רלבנטי. ראש הממשלה אמרה: "אשר לשאלה הזאת, אני רוצה להסתפק רק בסיכום שהיה בממשלה אחרי דיון יסודי וממושך, ועל דעת כל הממשלה, שאין שינוי במדיניות הממשלה בבולותינו בשטחים; ואיננו צריכה להסביר במסיבה זאת שהמלחמות שאנו ניהלנו ומנהלים גם עכשיו אינן לפי בחירתנו, ותגובותינו למעשי הטרור אינן כאלה שאנו היינו בוחרים בהן, לולא מעשי הטרור, לולא ההכרח הראשוני להגן על חייו ועל מדינתנו".

ראש הממשלה נשאלה על המדיניות בעניין זה ולא על המדיניות בשטחים בעניין ההענשה, והשיבה, שהסיכום

והתחכמויות של מינוחים, לא לצעף את המינוח — מלשון צעיף — ולא להתחכם ולא לומר דברים, אלא לקרוא לדברים בשמם. ומבחינה זאת אני שלם עם הגישה הזאת, לקרוא לדברים בשמם, בלי צביעות ושלא להסתתר מאחורי זאת. אם מחליטים על מדיניות אחרת — נחליט על מדיניות אחרת, אבל לא להסתתר מאחורי מלים יפות ומצוחצחות, המנסות בכיכול להסתיר את האמת, ואחר-כך משתמע מזה שאנו איננו מאמינים ואיננו מצדיקים את מה שאנו עושים, ועל כן מנסים אנו לחפות על מעשינו במלים אשר יטעו את השומע.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
הכוונה לשר אבן?

שר-הבטחון מ. דיין:

הכוונה לכל מי שירצה להתעלם מן המציאות.

אינני רוצה לצעף שום גיסוח ולא להתחכם. אני רוצה לומר אף יותר מזאת. לא הבאתי לממשלה הצעה למדיניות חדשה, הצעה על הענשה סביבתית. פניתי לממשלה — ואני מקווה שראש הממשלה תסלה לי על שאני מגלה סודות מן החדר, כי אסור למסור אינפורמציה על הענשה בממשלה; הצעתי שהממשלה תתפנה לדון על כלל הנושא של המדיניות בשטחים, והדבר התקבל על דעת כל חברי הממשלה, שנדון במדיניות בשטחים ונעשה חשבון-נפש מה עלה יפה ומה לא, במה צריך להמשיך, את מה צריך לשנות, ובתוך זה גם שאלת מדיניות ההענשה.

יתר על כן, אני מניח שלו הייתי סבור שצריך לנקוט מדיניות הענשה חדשה — ואינני סבור כך, ולא הצעתי זאת, אבל רק כדי לעזור לחברי בממשלה — אילו הייתי סבור כך והייתי מביא לממשלה הצעה, ואילו היתה כותרת ההצעה שאנו גנהיג מדיניות של הענשה סביבתית, לא היתה הממשלה מקבלת את ההצעה הזאת. אינני סבור שצריך לנקוט מדיניות הענשה שונה מזו שנקטנו בעבר. לא הבאתי שום הצעה כזאת לממשלה. בדיון בבית סוקולוב הסברתי את מה שעשינו במשך חודשים בעבר, ואני מציע לכנסת, לוועדה ולכל מי שידון בדבר, לדון במדיניות עצמה ולא להסתתר ולא להצטנף מאחורי מלים, אלא לקבוע — מדיניות הענשה אינדיבידואלית או לא? זאת השאלה ביסודה.

קודם כל, רצוני לומר שאנו נוהגים לפי החוק, כי היו פה רמזים שכביכול המדיניות הזאת שאנו נוקטים, איננו מקפידים לשמור ולהגן בה במסגרת החוק והמשפט. אנו נוהגים בה לפי החוק, חוק ההגנה, תקנות לשעת חירום. לפי חוק זה והתקנות הללו נוהגת ממשלת ישראל לא רק בשטחים, אלא גם בישראל, ולא רק בתקופה זו, בתקופת המלחמה, כי אם גם לפני המלחמה. אם תחליט הכנסת לבטל את החוק הזה או לשנות אותו, ננהג לפי החוק שייקבע על-ידי הכנסת. אבל החוק הזה, השריר והקיים, הוא פעיל ואופרטיבי בישראל במשך כל השנים. קודם כל, כפי שאמרת, אנו פועלים לפי החוק.

שנית, כל הפעולות האלה שמגיתי אותן — ואני מזמין כל אחד מחברי הכנסת אשר רוצה לקרוא לי עכשיו קריאות-ביניים. והרוצה לשאול על פעולת עונשין אחרת, לעשות זאת — נעשו באישור הממשלה ועל דעתה. כל הפעולות האלה של לחלול, של

מן הבתים בכפר נהרסו תוך כדי הפעולה, אבל שמונה עשר הבתים אשר צמודים לבניין שבו ישבה הכנופיה — פוצצו על-דינו. לא יעלה על הדעת שהאנשים בבתים הסמוכים לבניין הזה לא הגישו סיוע ועזרה לקבוצה שהיתה בפנים.

אני רוצה להתודות בפני הכנסת. אינני דורש מערבי השטחים שיבואו וימסרו בידנו את אנשי ה"פתח". מעולם לא אסרנו איש על שלא מסר לנו אינפורמציה, אם כי ידענו שהוא יודע על אנשי "פתח". אבל אנחנו סבורים, שיש להעניש את המחפים והמסייעים לרוצחים בפועל; אותו חנווני, שאמנם איננו זורק את הרימון, אבל הוא רואה את איש ה"פתח" עומד בתוך החנות עם הרימון ומחכה לחל של צה"ל, והערבי זורק את הרימון לחל, וכאשר אנהנו באים לחנות ומוציאים את הנצרה של הרימון בתוך החנות, ושואלים את החנווני: האם ראית? והוא — "לא ראיתי ולא שמעתי שום דבר". רבותי, הוא מחפה, הוא מסייע. הענישה הזאת שנקטנו היא כנגד המחפים והמסייעים לטרור שקיים נגדנו, וייתכן שהיא כוללת מדי פעם אנשים חפים מפשע.

אני רוצה להביא לדוגמה את שבת תעמרה. אסון גדול נמוג מירושלים כאשר שבע-עשרה הקטיטיות על-יד בית-סחור לא פעלו. אסון גדול נמנע מן. התושבים כאשר היו הרחובות שוקקים. הן לא פעלו בגלל קביד השמלי. אבל כדי להעביר שבע-עשרה קטיטיות כאלה מים-המלח — וזה השביל שבו הובילו את הקטיטיות על תחמושתן — יש צורך בעשרות אנשים וחמורים ופרדים. לא ייתכן ששבת בדוו, שיושב על השביל הזה, לא ידע, לא ישמע, לא יהיה מעורב ולא יקח חלק בפעולה הזאת. לא ייתכן. אין אני אומר שכל ילד וכל אשה וכל איש מהשבט ידעו על כך, אבל בבטחון אמרנו שלא יכול להיות שהעבירו את הנשק הזה מים-המלח עד סביבות בית-לחם — והדבר אורך זמן — והציבו אותן במקום שהציבו בלי ששבת תעמרה ידע על כך; והשבט תעמרה לא יעשה זאת בלי ידיעת נכבדיו, אבל אנשי השבט נשבעו על הקוראן, שאינם יודעים דבר. אחר-כך הופיע אחד מהם בטלוויזיה בידן וסיפר פרטים, והשני הודה מה היה חלקו בניהול הפעולה, והתחילו להתגלות מחבואי נשק בשפע, וכי.

הטלנו פוצר על השבט הזה משום שלא היה ביכולתו, בכך ביום הראשון, לשים אצבע על אותם אנשים יחידים שלקחו חלק בפעולה. אילו היה הדבר הזה מתרחש בסביבה אשר מוקיעה מעשים כאלה, או לפחות אינה מחפה — אינו אומר שתעשה פעולה אקטיבית כדי להודיע לנו, אבל לפחות לא תהיה מסייעת ומחפה בפועל על הטרור נגדנו —, יכול להיות שלא היינו נוגעים באוכלוסייה הזאת, אבל אם האוכלוסייה הזאת, במידה כזאת ובמבנה קהילתי כזה כמו בכפר לחלול, כמו בסימטה בעזה, כמו בשבט בדואי של תעמרה, היא הנותנת סיוע וחיפוי לפעולה כזאת, אנהנו מרשים לעצמנו לנקוט גנשים נגד אותה היחידה, תקראו לזה כמו שתקראו, כדי להעניש, כדי להרתיע ולהגיע למקורות הפשע. וזאת לאו דווקא על-ידי פיצוץ בתים. בתעמרה לא היו פיצוצי בתים, וכאשר הסתירו כנופיה במשך זמן רב בהר חברון, אמרנו לאנשי חברון פעם, פעמיים ושלוש: ה"חלטו", אתם רוצים חיים נורמליים והופש ומוגע עם ירדן, גם לשלוח את הענבים גם ביקורי רובים וקבלת כספים, או שאתם רוצים לשמש קן לטרור נגדנו?

היה שאין שינוי במדיניות הממשלה בגבולותינו, והמדיניות שנקטה הממשלה, על דעת הממשלה, היתה של פיצוץ הבתים בחלחול, פיצוץ הסימטה בעזה, פוצר בהר חברון ועל שבת תעמרה במשך 24 שעות ביום.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
טוב לפחות שאתה מגלה את האמת.

שר-הבטחון מ. דיין:

אמרת, שהמאמר הראשי ב"על המשמר" היום תיאר את הדברים כאילו הסתייגה ראש הממשלה מן הפעולות. אילו היה נאמר שהיא הסתייגה מן המינוח, לא הייתי עומד על המלה הזאת, אבל אני מכיר את ראש הממשלה — היא לא הסתייג מפעולות שהיא אישרה אותן. שום ראש ממשלה, והגברת מאיר בראש וראשונה, לא יסתייג מכך שהוא אישר את כל הפעולות האלה. למחרת המסיבה, שהיתה אתי בבית סוקולוב, פירסמה מוכיורת ראש הממשלה את ההודעה הבאה: "בתשובה על שאלות כתבים בקשר למדיניות הנהוגה לגבי פיצוץ בתים בשטחים, נמסר מלשכת ראש הממשלה, כי תושבי הבתים, אותם הרסו כוחות הבטחון, נתנו מחסה, חיפוי ועזרה לאנשי "פתח" בעת שביצעו פעולות טרור ורצח נגד אזרחים ישראלים וכוחות הבטחון. כאלה היו המקרים בכפר לחלול ובעזה. בידי השלטונות היו הוכחות על שיתוף-פעולה עם החבלנים או חיפוי מצד תושבי הבתים הסמוכים. פרטים על האירועים בחלחול ובעזה נמסרו לתענוות על-ידי שר הבטחון דובר משרדו".

מסרגו בשעתו פרטים על כך איך הסתובבו אנשי "פתח" במשך יומיים בסימטה הקטנה של שמונה בתים — ארבעה מכל צד —, כדי לחכות לסוחר יוסף לוי שיבוא, ישבו בבית-קפה על מנת לרצוח אותו, וקיבלו אינפורמציה לפני הרצח, ועודו לרוצחים לאסוף את הכסף אחרי הרצח.

בחלחול פוצצו את הבתים לא מפני שנהרג קצין שלנו — לצערו, נהרגים הרבה קצינים שלנו; בחלחול התחיל העניין מפני שנהרגו שם המוכתר של הכפר ועוד חמישה אנשים שהיו אתו, נהרגו גם אלה שהלכו אתו. באתי אז לחלחול, אספתי את המוכתרים האחרים ואמרת להם: "ה"פתח" הורג אתכם. אם אתם רוצים נשק — ניתן לכם נשק. אם אתם רוצים שנקים תחנת משטרה עם אנשים שלכם — ונקים תחנה כזו וניתן את הכסף לכך. אם אתם רוצים תחנה עם שוטרים ישראלים — נעשה את זה". והם אמרו: ניתן לך תשובה. הם נסעו לירדן. נפגשו שם עם אנשי הטרור וחזרו ואמרו שאינם רוצים לא נשק אישי ולא תחנת משטרה, אלא הסתבר להם שמי שנהרג — הם לא אמרו שבדין נהרג, אבל היתה סיבה להרוג אותו. אחר-כך הכנופיה הזאת של ה"פתח", שהרגה את המוכתר ואנשי הקימה בסיס במרכז הכפר, והשלטון בחלחול עבר מצה"ל, המשטרה וממשלת ישראל לידי ה"פתח", בחיפוי, בסיוע, בהסתרה ובאינפור-מציה של אנשי הכפר כולו.

במשך חודשים ישבה הכנופיה הזאת בכפר, עוד לפני שנהרג הקצין שלנו, ועשתה פטרולים ועסקה בהרג ערבים משתפי פעולה. כאשר גודע לנו שבבית הזה יש כנופיה, פנו אנשי הצבא שלנו לאותו בית, אלא שכדי להטעות, סגרו אנשי הכנופיה את הבית, ואמנם חשבו האנשים שלנו שהבית ריק, וכאשר הקצין שלנו הלך שולל וניגש למנועול, נפתחה עליו אש והוא נהרג. חלק

ואם הם מדברים על "הכובש האכזר", צה"ל, הרשוני נא לקרוא שני מספרים. מאז המלחמה ועד היום פגענו בשוגג ב-37 ערבים - הם נפגעו, לא נהרגו - בערים כמו עזה, שכם, ג'זין ועוד. במקרים מועטים מאוד פתחנו באש. כמעט לא נפתחה אש. אנחנו קוראים בעתון ישראלי מה אומר ראש עיריית עזה. אלה מכם שנפגשים - ויש כאלה שנפגשים עם ראשי עיריות ערביים - ישאלו כמה ערבים נהרגו על-ידי "הכובש האכזר הנאצי" ששמו צה"ל מאז נמצא השטח בשלי-טתנו. כך בחברון ובעזה. כאמור, המספר הכולל של ערבים שנפגעו מאז המלחמה ועד עכשיו, שנפגעו בשוגג על-ידי כוחות ישראליים, הוא שלושים ושבעה. אינני מדבר על מידרד אחדי חבלנים, אלא שלעתים קורה, מקרה אחד או שניים שאינם חבלנים, וזורים לי, שפות-הים באש לעבר זורק רימון ונפגעים גם אחרים.

בתקופה זו נפגעו על-ידי ערבים 463 ערבים, רובם תוך כדי נסיון לפגוע ביהודים, אלא שהרימון פגע בדופן המכונית ונפל לרחוב ונפגעו ערבים שעמדו בסביבה. כאמור, 463 ערבים נפגעו על-ידי ערבים, לעומת 37 ערבים שנפגעו על-ידי "העריץ האכזר", הזה, צה"ל.

אני רוצה לסיים את דברי ולומר שהנושא הוא המדיניות בשטחים. הענישה היא אחד הנושאים במדיניות זו. השאלה איננה מי אוהב לעקור שוינים. איש אינו אוהב לעקור שוינים. השאלה היא: כאשר יש רקובן בשן, מה לעשות בה?

יש טרור, השאלה מה לעשות. מה לעשות בבית-הספר התיכון "פלשתינ", מה לעשות בכפר לחלול, מה לעשות במקרה שרוצחים את שלמה לוי? אחד העתונאים כתב ש"שר הבטחון אץ לעזה". אצתי לעזה. יש לי אפילו יומרה לחשוב במדיניות בשטחים היא לא רק שאלה של מדיניות כלפי הערבים. למדיניות בשטחים יש גם כמה חובות כלפי היהודים. המדיניות בשטחים צריכה לאפשר לתלמידי בתי-הספר הישראליים לנסוע בחברון, וחובתה של הממשלה וחובת שר הבטחון וחובת צה"ל לדאוג שתלמידי בתי-הספר יוכלו לנסוע ברחוב חברון, שילדים יוכלו לנסוע שם, בלי שיוורק רימון לעבר מכוניתם. וכאשר החליטה הממשלה על עידוד שיתוף-הפעולה בין ישראלים לערבים ליצירת מקורות מחיה בשטחים הערביים, בא יהודי מבני-ברק ששמו שלמה לוי, ממוצא מצרי, יהודי דתי, והניע שם. גלגל כלכלה גדול, תעשיית כסאות מקש, ואנחנו חשבנו שמחובתנו לעודד לו. ואני חושב שמחובתנו לרוץ לשם לראות מדוע הוא מתבוסס בדמו בחנותו, וכל הערבים סביבו, לא שאינם מסגירים את רוצחיו, אלא גם אינם קוראים לעזרה ראשונה. לא רק שלא מסגירים את הרוצחיים, לא רק שלא מזהירים אותו יום קודם לכן - והם ידעו יום קודם לכן שהולכים לרוצח אותו - אלא גם לא מועיקים עזרה ראשונה.

לא הייתי רוצה לראות שר בטחון שעומד כאן ואיננו חושב שמחובתנו לדאוג שיהודים יוכלו לסחור בחברון ובעזה. בעיית השטחים - קוראים להם "השטח חים" - בעיית חברון ועזה היא גם מה נוכל לנו לעשות שם, אם מותר לנו להתנחל שם ואם מותר לנו לבקר שם.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
למען השלום צריך לצאת ממש.

אליעזר שוסטק (המרכז החפשי):
אתה צריך לצאת מכאן.

גם זה וגם זה - אי-אפשר; גם זה וגם זה - הרי זה יחד מדי. הרשינו לעצמנו לומר לתושבי הר חברון-שהגש-יום לירדן בשבלם יהיו סגורים, כל עוד הם נותנים סיוע וחיופי כזה לכנופיה שמשם ירו, ורק רימונים על מכונית מטיילים מנאות מודכי, ורק רימון על מכונית של תיירים בתוך העיר. הרשינו לעצמנו לומר שאיננו מחוייבים לתת להם גשר פתוח לירדן, לעבור בו הלך ושוב.

זהו מה שאני רוצה לומר על אודות הענישה הזאת, שמדי פעם אנחנו תובעים יותר מאשר מן האיש עצמו, כאשר אנחנו מבינים שאלה שבסביבתו סייעו בפועל, סייעו בחיפוי על עושי הפשע. וכאשר יש ביניהם כאלה - ויש ביניהם כאלה - שבאים ואפילו אינם מוכיחים, אלא רק נותנים רמו קל לכך שידם לא היתה בדבר - אנחנו נענים.

שמחתי כאשר ציטט חבר-הכנסת סנה את דברי בדבר שיתוף-פעולה. גם עכשיו אני נכון לחזור בדיוק על אותה תקופה שרובה הגדול של האוכלוסיה בפועל - לא ברגש, ברגש היא רוצה שכולנו נסתלק משם, כולנו יחד עמך, חבר-הכנסת סנה, ואינני רוצה לומר מה היתה היא רוצה שיקרה לנו - אבל בפועל רובה הגדול רוצה לחיות את חיי היום-יום שלו. גם בתקופה זו לומדים צעירים במספר גדול יותר של בתי-ספר מאשר בעבר, פחות חנויות סגורות ופחות אוטובוסים שובתים, והיו יותר מבקרים בעונת הקיץ, וגם הביקורים השוטפים מתקיימים בכל חודש. אינני יודע אם טוב הדבר או רע בשבילנו, אבל הם את חיי היום-יום שלהם רוצים לקיים. אין זה כך שהם צריכים לבחור בין מוות מידי "הפתח" או עונש מאתנו. אין זה כך. ה"פתח", לפי הוראות ורדן, ניסה לעשות שני דברים ולא עלה בידו, בקרב האוכלוסיה הערבית. האחד, למנוע אותם מלע-בוד בישראל. פוצצו את לשכת העבודה וירו באוטובוסים ובמשאיות שהובילו פועלים לישראל. אבל כאשר הם רוצים לעבוד בישראל, הם עובדים בישראל, עם לשכת עבודה ובלי לשכת עבודה. ורק וזורקים רימונים בבתי-הספר הערביים. ה"פתח" זורק רימונים בבתי-הספר הערביים, כדי להשפית את הלימודים, והלימודים אינם מושבתים במקומות כמו ברפיח ועזה. יש מקומות שהלימודים מושבתים, אבל רק כאשר המורים, לא ה"פתח", רוצים לעשות זאת.

יש פרדסנים שאינם רוצים שמתוך הפרדס שלהם ירו, והם יודעים שיש דרך שלישית. המצב איננו או שיעקרו את העצים או שיהרגו על-ידי ה"פתח". פרדסן כזה לוקח כמה שומרים, וכאשר באים אנשי ה"פתח", הוא אומר להם: הסתלקו מפה. אינו צריך לעקור את העצים, ואיננו חושש כל-כך מן הכוח הגדול של ה"פתח", ומסלק אותם משם.

יש פרי לסגירת חנויות. מתאספות לשכות המסחר ברמאללה ושכם דנות בשאלה, להניח או לא להניח לאנשי ה"פתח" לזרוק רימונים מן החנויות. וכאשר הם באים לידי המסקנה שמוטב לא להפוך את החנויות לעמדות רימונים, אינם הופכים את החנויות לעמדות רימונים, ולא זורקים עוד רימונים באותו רחוב, וזו תקופה ארוכה שבשכם שקט. היא היתה מוקד ההת-פרעויות לפני למעלה משנה.

אל נצייר לעצמנו תמונה קודרת כל-כך ובלתי-מצאותית, כאילו גזירת הגורל היא שאין מנוס ממנה. המציאות אינה כזאת.

שר-הבטחון מ. דיין :

מעולם לא הכחשתי שיש אפשרות כזאת. מעולם לא הכחשתי שיש אפשרות לצאת משם בלי שלום ובלי הסדר, פשוט לכרוח מפני ה"פתח". אני יודע שיש אפשרות כזאת. ייתכן שמישהו כאן ממליץ עליה. השאלה היציבה לפני הממשלה ולפני שר הבטחון אינה איך לצאת משם, אלא איך לנהוג כממשלה בשטחים, להילחם בטרור ולאפשר ליהודים גם להתנהל גם לבקר וגם לסחור בשטחים האלה ולא להניח לטרור להשתלט. המדיניות הנקוטה על-דינו, ולא מעניין אותי המינוח, היא שאנחנו מחפשים את האחראי האינדיבידואלי, איננו נמנעים מלהעניש, בין במישרין בין בעקי-פין — על-ידי עוצר או הריסת חומה — את המסייעים לפשע והמחפיים על האופשעים. אינני יודע דרך אחרת מאשר המדיניות הזאת. אם הממשלה או הכנסת יחליטו על דרך אחרת במצב הקיים ואם אפשר יהיה להבטיח את השקט בשטחים, מה טוב. אבל אם הברירה תהיה לדאות את שלמה לוי מתבוסס בדמו בסימטה או לראות את הקטיושות המופנות לכיוון ירושלים או את הכנופיה של מנסור חברון — אעדיף את המדיניות שנקטה הממשלה עד כה. אני מציע להסיר את הצעות רק"ח ומק"י מסדר-היום.

הי"ר ד. ברקת :

לפני שניגש להצבעה, אמסור רשות הדיבור להצעת לחברי הכנסת. אבקש את חברי הכנסת להציע את ההצעה ולנמקה בקיצור נמרץ, בלי להיכנס לויכוח בכל העניינים.

חיים לנדאו (גח"ל) :

אני מציע להעביר את הצעתי לסדר-היום לדיון בוועדת החוץ והבטחון.

הי"ר ד. ברקת :

רשות הדיבור לחברי הכנסת תמיר, להצעה.

שמואל תמיר (המרכז החפשי) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני מציע להעביר את הצעתי של חברי הכנסת סנה לוועדת החוץ והבטחון. אני מבין, שחברי הכנסת לנדאו הציעו בעצמו להעביר את הצעתי לדיון בוועדה. אינני יודע אם זה מקובל או לא, אך אני מציע להעביר גם את הצעת חברי הכנסת לנדאו לדיון בוועדה. איני מציע להעביר את הצעת חברי הכנסת וילנר לוועדה ולא אתיחס אליה, וזאת מן הטעמים שנימק שר הבטחון.

אדוני היושב-ראש, כשדנים בנושא זה בכנסת המורכבת מאורחים, הבאה להשיא עצה לכוחות הבטחון כיצד להפעיל ענישה מול גל של רצח, או חייבים בזהירות מרובה מאוד בכל מלה היוצאת מפיו. בראש וראשונה, ובמיוחד, חייבים או בזהירות כשאנו דנים עם שר הבטחון שהנהיג את השיטה הליברלית ביותר שנקטה על-די צבא כל-שהוא המחזיק בשטח בתקופה כל-שהיא מתקופות העולם. או חייבים זהירות-משנה משום שמי דובר בחיי אנשינו. הכרח ליצור גם בבית הזה קנאות, קנאות שאין לה גבול, לחיי אנשינו ולגורלם וליצור תודעה שפגיעה בחיי אנשינו תכאב מאוד. באותה עת עצמה, אדוני היושב-ראש, או חייבים להזהר עצמנו מפני סכנת שמה שנראית למראית-עין, בשלב ראשון וטווח קצר, כיעיל, עלול יהיה לגרום נזקים לטווח הרחוק. סביב הנושא הגדון הועלתה הטענה, שיש ניגוד עמוק בין העמדה

המוסרית שאנו מצויים עליה לבין הגישה התכליתית. אני רוצה לומר, שהנסיון מלמד, כי גם במיבצעים צבאיים עמדה מוסרית וגישה תכליתית אינן סותרות זו את זו, אלא ברוב המקרים עולות בקנה אחד. העובדה שצה"ל וכוחות הבטחון לא הפעילו שיטות עניוים כלפי עצורים ועצירים אף היא אינה דבר שיגרתה. העובדה שלא הנהיגו בפועל עונש מוות במדינה — שתי העובדות הללו, לעניות דעתי, חיוניות וחשובות, על אף הקולות המנוגדים שיש מעו בבית הזה. אני חושב, שעמדות אלו תרמו תרומה חיובית לצימצום היקף הפגיעות בנו, בצה"ל ובאזרחים. גם העובדה שלא ננקטו עד כה ענישים קולקטיביים חריפים היא לטובתנו לאורך-ימים. וכאשר אונו מגיעים לנושא של ענישה קולקטיבית או סביבתית, יהי המונח אשר יהיה, מוכרחים להיות פרגמטיים. כשמורידים ערבים בעיקר ממכוניות לצורך חיפוש, או חיפושים כאלה הם צעדים למיניהם, אך יש בהם, בעקפינן, גם פגיעה קולקטיבית. עוצר הוא עונש קולקטיבי. הרס בתים. בנסיונות מסוימות עלול להיות עונש קולקטיבי. היו עמים שהנהיגו הוצאות להורג כעונש קולקטיבי, בני ערובה וכדומה. תודה לאל, איש אינו מעלה אצולנו על הדעת את האפשרות האחרונה, אולם לגבי הרס בתים — כאן שגיאה המח"לוקת. אני משוכנע שהרס בתים כענישה קולקטיבית עשוי להרתיע מהססים, כמו דין מוות וכמו עינויים, אך יש בו כדי לחשל את האחרים. אולם ההסברים של שר הבטחון היום, וגם בעתונים, היו שלמעשה מה שכונה ענישה קולקטיבית היתה: ענישה של שותפים לדבר עביר. ענישה של שותפים לדבר עבירה, בדין יסודה. אך אם אין זו ענישה סביבתית, למה להסתבך במושג של ענישה סביבתית? אני שמח ששר הבטחון ויתר על המינוח. יש משמעות רבה למינוח, גם כאן וגם בעולם.

השאלה היא מהי המדיניות בשטחים. המדיניות הכוללת לא התייחסה את הטרור. הוא מחריף והולך. או נכנסים למעגל-קסמים קשה וחמור. השאלה היא כיצד מתגברים עליו. בטרור אין גלחמים בדרך צבאית גרידא. עוד לא נמצא מטעור דמוקרטי — בניגוד לסטאליניזם ולנאציזם — שיעקור טרור בדרך צבאית גרידא. או לא נפעיל שיטות טוטליטאריארי. עוד לא היה מי שפטר טרור בדרך צבאית גרידא ללא תרופה מדינית. מה שסיפק היום שר הבטחון, אדוני היושב-ראש, על הלחול, כיצד בא לשם והציע להם את כל דרכי הבטחון, ואחר-כך איפשר להם לצאת לירדן ולקבל הוראות מירדן ולחזור ולסרב לשתי פועלה, זו העובדה המועזת ביותר ששמענו עליה היום בדיון. כאן המפתח, כאן מקור הצרה.

הי"ר ד. ברקת :

חברי הכנסת תמיר, עליך לסיים.

שמואל תמיר (המרכז החפשי) :

שר הבטחון אמר לאנשי הר חברון: החליטו! והם משיבים לנו: החליטו אתם! הם שואלים: היכן אונו עומדים מחר — ביד חסיין או נאצר או שאתם תהיו בעלי-הבית? על זה אין תשובה.

הי"ר ד. ברקת :

אני מצטער, אבל עליך לסיים.

שמואל תמיר (המרכז החפשי) :

אני מגיע לסיים, ואני מציע דין לכולם. הגשרים הפתוחים הללו, לכולם. המשכורות החודשיות

שר הבטחון ביקר בווייטנאם ובשובו אמר לאלוף חיים הרצוג, כפי שסיפר האלוף בראיון פומבי, שלמד לקח אחד מאותו ביקור: לעשות את ההיפך ממה שעשו האמריקאים שם ביחס לטיפול באוכלוסיה האזרחית.

ביקרתי בכפרים ששם הופעל עונש סביבתי גם לפני שהוענק לו כינוי זה. ללא יוצא מן הכלל באתי לידי המסקנה, שענשים אלה, ובראש וראשונה פיצוץ בתים, דוחפים צעירים פלשתיניים נוספים לשורות אירגוני הטרור. פיצוץ הבתים הוא בית-חרושת ליצירת אנשי "פתח".

על כן, אם אין לשר הבטחון תשובה אחרת מלבד פיצוץ בתים וענשים קולקטיביים; אם אין הוא מוכן להסיק את המסקנות ולחפש את המוצא המדיני מן הסכך, אני חושב שמוטב כי יתפטר...

שר-הבטחון מ. דיין:

אני מופטר. אני מתפטר. אני עכשיו בסטאטוס של מופטר.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
חפש לך תיק אחר בממשלה.

שלום כהן (העולם הזה—כוח חדש):
לכן אנהגו מציעים להעביר את הנושא לוועדה.

הי"ר ר. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אבנרי, להצעה.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני מציע להסיר מסדר-היום של הכנסת את הצעתו של חבר-הכנסת לנדאו. לא ייתכן, לא יתואר, מצב שבו הכנסת, לפי הצעתו של שר הבטחון, תסיר מסדר-היום הצעות הדנות בעונש קולקטיבי, ובאותו זמן עצמו יציע שר הבטחון לקיים דיון על ההצעה של חבר-הכנסת לנדאו, המציע לא רק לקיים ענשים קולקטיביים, אלא להרחיבם בצורה קטסטרופלית. זאת מציע שר הבטחון להעביר לדיון, אפילו במליאה...

הי"ר ר. ברקת:

הוא לא הציע זאת.

שר-הבטחון מ. דיין:

בעניין הצעתו של חבר-הכנסת לנדאו אמרת, שהכנסת תחליט מה לעשות בה.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

נכון, פירוש הדבר שאתה, בשם הממשלה, אינך מתנגד לדיון במליאה או בוועדה. למעשה פירוש הדבר הסכמת הממשלה לדיון במליאה ובוועדה.

אמרת קודם כמה דברים חזקים מאוד נגד הצביעות, ואני מברך אותך על סגנון-הדיבור שלך. אני נגד הצביעות, ואני מעדיף לשמוע את מה שאתה אמרת, אף-על-פי שאני מתנגד לכל מלה בדבריך, מאשר לשמוע את הצביעות של השר אבן או של חברי מפ"ם. מותר לקרוא לילד בשמו. אם כן, את תעמיד פנים כאילו לא הסכמת לדיון על הצעת חבר-הכנסת לנדאו, כאשר אתה בפירוש מציע לכנסת להסכים לדיון. זהו בעצם מה שהצעת. ואני אומר שוב: לא ייתכן להסיר הצעות לסדר-היום, המבקשות לדון בענישה הסביבתית או הקולקטיבית, ויחד עם זאת לקבל הצעה לקיים דיון על הצעת חבר-הכנסת לנדאו, כלומר לתת גושפנקה מוסרית לדברים שנאמרו מפיו.

המגיעות הנה; הספק המתמיד לגבי עתידם; ההתחמקות משילוב כלכלי מלא כלפי המשתתפים פעולה; ההתחמקות מיזמה לשיקום פליטים — אלה הנושאים שלממשלה אין זמן לעסוק בהם, משום שהיא עוסקת מזה שבועות במשא-ומתן אומלל על חצאי תיקים, והדבר המרכזי בחיינו נזנח.

על כן, חייב הנושא הזה לעמוד לדיון. לא כולו ניתק, לדעתך, לדיון במליאה, והוא צריך לעבור לוועדת החוץ והבטחון, על כל המכלול שלו, על שורשי האמיתיים והמלאים.

הי"ר ר. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שלום כהן, להצעה. אני מזכיר לו שלרשותו חמש דקות בלבד.

שלום כהן (העולם הזה—כוח חדש):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני מקווה שחמש הדקות אין זה חלק מענישה סביבתית.

אנו מציעים להעביר גם את הצעת סיעת הרשימה הקומוניסטית החדשה לדיון בוועדה. עמדנו כלפי רק"ח ידועה, וידועה גם התנגדותנו לכל מעשי הטרור. אבל אי אפשר להסיר את הנושא הזה מסדר-היום, ואחת היא מי המציע.

איננו מסכימים גם להצעת שר הבטחון, כי די בכך שוועדת החוץ והבטחון ממליא עוסקת בנושא, משום שאיננו מסכימים שנושא זה הוא נחלתו של פורום סגור, פורום שאיננו אלא מהדורה שנייה של ממשלת הליכוד, שאין בו זכר לאופוזיציה. זהו, לפי הערכתנו, עניין לא רק מדיני אלא גם מצפוני ומוסרי ראשון-במעלה, ואנחנו סבורים כי רצוי היה כי מליאת הכנסת עצמה תדון בנושא.

לגופו של עניין, שמעתי בריתוק ובהתרגשות את דבריו הנרגשים של שר הבטחון. הוא הסביר היטב מה עומד מאחורי מדיניות הענישה. אבל לצערי, כשאני שואל את עצמי מה בסופו של דבר הוכיח הוא בדברים אלה, אין לי מנוס מלהגיע למסקנה מכל ההרצאה הזאת, שבעצם שר הבטחון נכשל בתפקידו. אנחנו רשאים לקבוע זאת היום, כי הזהרנו מפני אפשרות של כשלון כזה עוד לפני שנתיים, ולא רק כשלון של מדיניות הענישה, אלא כשלון של כל המדיניות בשטחים.

חבר-הכנסת אבנרי אמר כבר אז מעל דוכן הכנסת, כי אין פתרון צבאי למצב של טרור, כי יש רק פתרון מדיני, וכי בהעדר פתרון מדיני שיוצג על-ידי ממשלת ישראל לעם הפלשתיני — מוכרח הטרור לגדול ולהתרחב. אם אני זוכר את הדו"ח לבוחר שנכתב אז, ואת הסטנו-גרמה של הכנסת, לעג אז שר הבטחון לאזרה זו. חברת-הכנסת מאיר העירה אז בסגנונה העוקצני הרגיל, שחבר-הכנסת אבנרי קרא יותר מדי ספרים על נושא זה.

שר הבטחון הביטח למעשה לכנסת ולממשלה, כפי שגם היום נשמעו הדים להבטחה זו, שיש בכוחו לבלום את הטרור. ייתכן שהבטחה זו השפיעה על הממשלה או בהחלטתה שלא להעביר שום פתרון ולנהל מדיניות של דריכה במקום. עכשיו התמוטטה מדיניות זו והטרור גדל לממדים חמורים ביותר. הוא פשט גם בישראל עצמה.

מכיוון שלשר הבטחון אין שום תשובה לכך, והוא גם לא העלה תשובה כזאת היום, ומכיוון שאינו רוצה להסיק את המסקנות ולהתפטר, הוא נוקט צעדים, שהוא חייב לדעת שהם מועילים לאויב ומוזיקים לנו.

כאשר הציע לכונן משטר של כיבוש, שאויבינו טוענים שהוא כבר קיים - משטר כיבושי נאצי.

בסוף דבריו של חברי, שלום כהן, קרא שר הבטחון קריאת-ביניים שהוא כבר ממוטר, ולכן אינו יכול להת-פטור. הייתי הוצה להרחיב את הצעתו של חברי: שלא תיקח את תיק הבטחון גם בממשלה הבאה. מפני שאם אתה פונה לכנסת ואומר: אין לי דרך אחרת...

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

אתה תיבחר ליושב-ראש הכנסת. את מי תיקח כשר הבטחון? את שלום כהן? תתחלקו בתיקים?

אורי אבנרי (העולם הזה-כוח חדש):

אני מוכן להציע מועמדים אחרים, אבל לא אני אקבע.

שר הבטחון - וזה עיקרו של הדיון היום - בא ואומר לכנסת: אין לי דרך אחרת מאשר לנקוט שיטה זו (והמינוח אינו חשוב), שיטה של ענשים קולקטיביים ההולכים ומתרחבים. אם בא שר הבטחון ואומר: אין לי דרך אחרת, והדרך היחידה שהוא מציע היא דרך שפשטה את הרגל לחלוטין - כי אז שר הבטחון הזה מוכרח להסיק את המסקנות, והרי, אדוני שר הבטחון, אתה בא ואומר (ואני רק מסכם את דבריך שלך): אין בענישה הסביבתית שום דבר חדש. הלכנו בשיטה זו מבתחילה. בכל זאת היתה מאז התרחבות קטסטרופלית של הטרור. אין כל דמיון בין ממדי הטרור שאנו עומדים מולם כיום לבין ממדי לפני שנתיים, כאשר הבטחת לנו שהכל בסדר, ושבלמת את הטרור.

הי"ר ד. ברקת:

חברי-הכנסת אבנרי, זמנך עבר.

אורי אבנרי (העולם הזה-כוח חדש):
אני מסיים את המשפט.

הי"ר ד. ברקת:

חברי-הכנסת אבנרי, אתה מסיים את המשפט הזה יותר מדי זמן.

אורי אבנרי (העולם הזה-כוח חדש):
זהו משפט ארוך.

אם אתה אומר שזוהי השיטה היחידה שלך, ומכיוון שהשיטה הזאת פשטה את הרגל והביאה תוצאות הפו-כות - הרי עליך להתפטר.

הי"ר ד. ברקת:

אחרון המציעים - חברי-הכנסת טובי.

(קריאות: מה יש לו עוד להציע?)

טעיתי. אנו עוברים להצבעה.

חופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

רציתי להציע אותה הצעה של חברי-הכנסת אבנרי, אבל הוא הקדים אותי.

הי"ר ד. ברקת:

אנו עוברים להצבעה על כל אחת משלוש ההצעות.

שר-הבטחון מ. דיין:

אדוני היושב-ראש, מותר לי להגיד כמה מלים?

הי"ר ד. ברקת:

בקשה. רשות-הדיבור לשר הבטחון.

שר-הבטחון מ. דיין:

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. עליתי שוב לדוכן לומר דברי בשני נושאים. האחד - לחזור על מה שאמרתי לאחר דברי חברי-הכנסת לנדאו: בדבר שתי ההצעות, של סיעות מקי" ורק"ת, נתקבלה החלטת ממשלה שיפתה את כוחי לבקש מן הכנסת להסיר אותן מסדר-היום. וזאת עשיתי. אין בידי - אולי נקבעו בהעדף, אבל אין בידי - הוראות מן הממשלה, שאני מייצג אותה כאן עכשיו, בדבר הצעתו של חברי-הכנסת לנדאו. לכן אמרתי: תחליט בעניין זה הכנסת אשר תחליט. לא המלצתי על שום דבר. אני ניצב כאן בשם הממשלה, ואין בידיעתי ואין לי הוראות כל-שהן ביחס להצעתו של חברי-הכנסת לנדאו. לפיכך אמנע, כשר המייצג כאן היום את הממשלה בדיון הזה, מלנקוט עמדה לגבי כל ההצעות שיבואו בעניין הצעתו של חברי-הכנסת לנדאו. לשתי ההצעות הראשונות יש לי הנחיות של הממשלה, ואותן הסברתי.

(קריאה: הממשלה לא הציעה להסיר מסדר-היום את הצעת חברי-הכנסת לנדאו?)

(קריאה: לא, לא.)

מעניין לראות איך תחליט הכנסת בעצמה.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

אינם רגילים לזה.

שר-הבטחון מ. דיין:

הנושא השני מהותי יותר. מלים מספר לשתי הערות של חברי-הכנסת שלום כהן ואורי אבנרי.

אחת - על התגברות הטרור. לא הבאתי כאן מספרים, ולא הבעתי הערכות, על התגברותו או התעצמותו של הטרור וכדומה. ואינני סבור שזאת הבמה הנאותה לכך. בוועדת החוץ והבטחון יש מקום לעסוק בכך בפורטרט. אבל כאשר אומרים כאן - כפי שאמר חברי-הכנסת אבנרי - שהטרור, לעומת מה שהיה לפני שנתיים, הת-עצם עכשיו מאוד, הרי מובן שמבחינה עובדתית נכון הדבר. לפני שנתיים לא היה טרור. לפני שנתיים וחצי, כאשר הובסו צבאות ערב, לא היו ניצנים של חידוש המלחמה, לא היתה תנועת הטרור הפלשתינאית. כל זה קם לאחר המלחמה; דבר זה הוא בעלייה. מובן שלעומת מה שהיה למחרת התבוסה - גם צבאות ערב התעצמו, ובכלל זה גם פעולות הטרור רבות יותר, והגיעו עד ישראל-הקטנה עצמה. בודאי. אבל אם יש כאן מי שס-בור שלא נוכל לבלום את הטרור - אין חלקי עמו.

לפני כמה חודשים הכריז שליט מצרים על מלחמת התשה. ואני חייב לומר שהייתי מודאג מן הקיץ הזה. לא חששתי שצה"ל יובס, אבל הייתי מודאג מן הקיץ הזה. ועכשיו, לאחר הגשם הראשון - מלחמת ההתשה הזאת לא נשאה את הפירות שמתכננה קיוו להם. זוהי דעתי גם ביחס לעתידו של הטרור.

אינני אומר שנוכל למנוע אותו לחלוטין. אבל יש בכוחנו לבלום אותו, ויש בידנו לאפשר, לנו ולעריבים שרוצים לחיות אתנו חיי שלום, להבטיח את הדבר הזה, שיהודים יוכלו להתנחל בשטחים, להימצא בחברון ולבקר בעזה, ושהערבים יוכלו לשהף פעולה עם יהודים, ולחת-גבר ולהדוף את פעולות הטרור המכוונות למנוע זאת.

הי"ר ד. ברקת:

ניגש עכשיו להצבעה על שלוש ההצעות, על כל

חוברת ג', ישיבה ז'

— הצעות לסדר-היום (ברקת); חוק לתיקון פקודת המשקאות המשכרים (ייצור ומכירה) (מס' 2) (רוזן, דינשטיין, י. תמיר) —

הצבעה

ההצעה לערוך דיון במליאה על ההצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת מ. וילנר לא נתקבלה. ההצעה להעביר את ההצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת מ. וילנר לוועדת החוץ והבטחון לא נתקבלה.

היו"ר ר. ברקת:

ההצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת וילנר הוסרה מסדר-היום.

אשר להצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת לנדא, הוסכם על דעת המציעים שההצעה בעניין זה תידחה לשבוע הבא.

הצעה לחד. ראשונה — על ההצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת סנה.

הצבעה

ההצעה לערוך דיון במליאה על ההצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת מ. סנה לא נתקבלה. ההצעה להעביר את ההצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת מ. סנה לוועדת החוץ והבטחון לא נתקבלה.

היו"ר ר. ברקת:

ההצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת סנה הוסרה מסדר-היום. כעת נצביע על ההצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת וילנר.

ג. חוק לתיקון פקודת המשקאות המשכרים (ייצור ומכירה) (מס' 2), תשכ"ט—1969 (* (קריאה ראשונה)

היו"ר ש. רוזן:

לקבל רשיון ולהגיש רשימון על כשירות המכנים שבר-שות של הסיטונאי.

ביטול הרישוי מטעם שלטונות המכס אינו מבטל את חובת הרישוי של הסיטונאים אצל הרשויות המקומיות, המוסדר באמצעות חוק רישוי עסקים. באמצעות רשיון זה יש פיקוח מטעם כל הרשויות הנוגעים בדבר, כגון משרד הבריאות, העבודה, המשטרה וכיוצא באלה.

בארץ יש כ-140 סיטונאים שאגרת הרשיון השנתית שלהם, ששולמה לאגף המכס והבלו, הכניסה 7,000 לירות. כאמור, הפיקוח של המכס מיותר, ועל כן אם תאושר ההצעה לבטל את הפיקוח יהיה צורך אף לבטל את גביית אגרת הרשיון. מאחר שאת האגרה יש לחדש בתחילת כל שנה אזרחית, חשוב שהתיקון יאושר בהקדם.

אבקש איפוא מן הבית להצביע בעד העברת החוק לתיקון פקודת המשקאות המשכרים לוועדת הכספים של הכנסת, לשם הכנתה לקריאה שנייה ושלישית, כמוצע בזה.

היו"ר ש. רוזן:

אנו עוברים לדיון. רשות-הדיבור לחבר-הכנסת יוסף תמיר.

יוסף תמיר (גה"ל):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. אנו עדים לחקיקה מיוחדת במינה, שמניעה הם מינהליים-אדמיניסטרטיביים גרידא, כלומר אין כאן בעיות מיסוי או בעיות פיס-קליות או מוניטריות כלשהן, אלא בעיות אדמיניסטרטיביות מובהקות. ויש לברך את האוצר ואת מינהל ההכנסות, המכס והבלו, על צעד זה שלהם, כי על-ידי כך הם פוטרים ציבור, אמנם לא גדול, של כמה עשרות אנשים, מהזדקקות מיותרת לחלוטין למוסדות הממשלה, בשעה שלא היתה כל הצדקה, אולי כבר שנים, לגבות את המכס ואת הבלו מאת העוסקים בכילים. היממה, שבאה עתה מהאוצר לחסל את משטר הרישוי, שאין בו כל טעם וכל צורך, ראויה לברכה.

אני חושב שהציבור יקבל דבר זה כאות וסימן להפ-

אנו עוברים לסעיף ט' של סדר-היום: חוק לתיקון פקודת המשקאות המשכרים (ייצור ומכירה) (מס' 2), תשכ"ט—1969, קריאה ראשונה. רשות-הדיבור לסגן שר האוצר.

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. מגמת התיקון בפקודת המשקאות המשכרים, שאני מביא לאישור הבית, היא הסרת הפיקוח של המכס לגבי מכירת משקאות משכרים בסיטונות, ובאותה עת — לבטל גם את אגרת הרשיון למכירה בסיטונות.

היתה הצדקה לפיקוח של המכס, המלווה בתשלום אגרת רשיון לשירות זה, כל עוד דרכי השיוק והאיחסון של משקאות משכרים היו פרימיטיביות, דהיינו כאשר המשקאות הובלו בחביות לחצריו של המוכר, ושם מולאו הבקבוקים. אולם כבר בשנת 1961 הוצא צו, במסגרת הפיקוח על מצרכים ושירותים, אשר קבע שמכירתם של משקאות משכרים והצעתם למכירה תיעשה רק בבקבוקים סגורים. בשנת 1966 נקבעו בתקנות המשקאות המשכרים הוראות האוסרות מכירת בקבוקי כהילים, הוצאתם או החזקתם למכירה ללא סימן זיהוי. סימונים אלה כוללים חבקים או פקקי סגר. באמצעות שני צווים אלה ובאמצעות הרישוי של המועצות המקומיות, כפי שעוד אעמוד להלן, נוצרו כלים יעילים לפיקוח, המבטלים את הצורך בפיקוח של המכס על מכירת משקאות משכרים, בין בסיטונות ובין בקמעונות.

ואמנם בזמנו, בשנת 1961, בוטל הצורך בהצטיידות ברשיון למכירת משקאות משכרים בקמעונות או להעמדתם למכירה על-ידי קמעונאים באמצעות תקנה מספר 17א של פקודת המשקאות המשכרים. עתה מוצע לבטל את הצורך בפיקוח של המכס ובהצטיידות ברשיון גם לגבי סיטונאים על-ידי תיקון סעיף 31 לפקודת המשקאות המשכרים. התיקון המוצע בזה מסמך את שר האוצר להסיר את פיקוח המכס לגבי מכירת משקאות משכרים בסיטונות, וזאת באמצעות שיחזור מן הצורך

(* רשומות (הצעות חוק, חוב' 844).

— חוק לתיקון פקודת המשקאות המשכרים (ייצור ומכירה) (מס' 2) (י. תמיד, רוזן); חוק מס רכוש וקרן פיצויים (תיקון מס' 6) (רוזן, דינשטיין); חוק הבלו על הסוכר (ביטול) (רוזן, דינשטיין) —

הי"ר ש. רוזן:

אין עוד רשומים לדיון בהצעת החוק. אני מעמיד להצבעה את הצעת סגן שר האוצר להעביר את הצעת החוק לוועדת הכספים.

הצבעה

ההצעה להעביר את הצעת החוק לתיקון פקודת המשקאות המשכרים (ייצור ומכירה) (מס' 2), תשכ"ט—1969, לוועדת הכספים נתקבלה.

חתת הפיקוח והריכוזיות המיותרים בכמה שטחים. מספר הגוגעים בדבר הוא 140 איש; הסכום הנגבה עלי-די האור צד הוא 7,000 לירות; אני מתאר לי שהפקידים שעסקו ברישוי זה עלו לאוצר פי כמה וכמה. ובכן, גם בשטח זה תהיה רווחה לאוצר, למשלם המסים ולהליכים התקיינים של הזדקקות הציבור למוסדות הממשלה. אני מברך על הצעת סגן שר האוצר, ומקווה שהחוק יועבר, כהצעת הממשלה, לוועדת הכספים, ויובא לקריאה שנייה ושלישית בהקדם.

ד. חוק מס רכוש וקרן פיצויים (תיקון מס' 6), תש"ל—1969 (* קריאה ראשונה)

הי"ר ש. רוזן:

הכנסת תעבור לסעיף י' של סדר-היום: חוק מס רכוש וקרן פיצויים (תיקון מס' 6), תש"ל—1969, קריאה ראשונה. רשות הדיבור לסגן שר האוצר.

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

אדוני היושב-ראש, כנסת נבדה. מגמתה של הצעת חוק מס רכוש וקרן פיצויים (תיקון מס' 6), תש"ל—1969, היא לבטח רכוש חיוני הנמצא מחוץ לשטח מדינת ישראל מפני נזקים שנגרמו עקב פעולות איבה. נושא זה לבש באחרונה, לצערנו, אקטואליות יתירה ועל כן אין מגוס מלמצוא תרופה לנזקים העלולים להיגרם לרכוש מחוץ לגבולות המדינה עקב פעולות איבה.

כפי שבוחאי ידוע לחברי הבית, חוק מס רכוש וקרן פיצויים, המטיל מס על מקרקעין, מלאי וציוד הנמצאים בשטח המדינה, יוצר, בין היתר, גם ביטוח לנכסים אלה מפני סיכוני מלחמה. הביטוח ממומן מקרן הפיצויים, שאליה מופרשים 40% ממסי הרכוש הנגבים.

ההתפתחויות האחרונות, הן בשטחים המוחזקים והן מחוץ לגבולות המדינה, הביאו להחלטה בממשלה שעלינו לבטח גם נכסים המצויים במקומות אלה ושייכים לאזרחי המדינה או למוסדותיה ויש למדינה עניין בהם. זאת אנו מציעים לעשות באמצעות הכלי שכבר מצוין בידינו, דהיינו באמצעות חוק מס רכוש וקרן פיצויים.

הצעת החוק העומדת לדיון מוסיפה סעיף חדש לחוק מס רכוש וקרן פיצויים — סעיף 46, המרשה לשר האוצר, באישור ועדת הכספים של הכנסת, לקבוע בתקנות שהוראות החוק יחולו גם על סוגים מסויימים של מקרקעין, מלאי או ציוד הנמצאים מחוץ לשטח המדינה. סעיף זה הוא סעיף הקובע את העיקרון, בעוד שבתקנות ייקבעו הפרטים לגבי שיעור המס, שתקרתו תהא 40% מהמס שהיה משתלם אילו היו הנכסים נמצאים בשטח המדינה. כן ייקבעו בתקנות סוגי הנזק שבעדם ישולמו הפיצויים לבעלי הנכסים שנכסיהם נמצאים בשטחים המוחזקים או בחוץ-לארץ.

אבקש מחברי הבית, לאחר הדיון בהצעת חוק זו, להעבירה לוועדת הכספים של הכנסת.

הי"ר ש. רוזן:

חברי הכנסת לא נרשמו לדיון בחוק זה. הכנסת תעבור איפוא להצבעה.

הצבעה

ההצעה להעביר את הצעת חוק מס רכוש וקרן פיצויים (תיקון מס' 6), תש"ל—1969, לוועדת הכספים נתקבלה.

ה. חוק הבלו על הסוכר (ביטול), תש"ל—1969 (* קריאה ראשונה)

הי"ר ש. רוזן:

הכנסת תעבור לסעיף י"א בסדר-היום: חוק הבלו על הסוכר (ביטול), תש"ל—1969, קריאה ראשונה. רשות הדיבור לסגן שר האוצר.

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

אדוני היושב-ראש, כנסת נבדה. ההצעה אותה אני מביא לאישור הבית היא לבטל את חוק הבלו על הסוכר, תשי"ז—1957.

חוק זה הוא בבחינת אות מתה, שכן אין גובים באמצעותו בלו, כבר מחדש מאי 1969. בחודש זה פורסם צו המבטל את שיעור הבלו על סוכר, שהיה סמלי בלבד, דהיינו 5 פרוטות — מטבע שאיננו עוד הילך חוקי בארץ — על קילוגרם סוכר. כדי לסבר את האוזן, הרי שהתשלום בעד טונה סוכר היה 5 ל"י וההכנסה השנתית ממקור זה הגיעה ל-140,000 לירות בלבד.

לחוק זה לא היתה משמעות פיסקלית רבה, הוא שימש בעיקר לצרכי פיקוח וסטטיסטיקה. לכן, בדומה לביטול שני חוקים אחרים, חוקי הבלו על גפרורים וקל-פיים, שהיו דומים במהותם לחוק הבלו על הסוכר, אנו מציעים לבטל גם חוק זה.

אבקש איפוא מן הבית להצביע בעד העברת החוק לוועדת הכספים של הכנסת, לשם דיון בו והבאתו לקריאה שנייה ושלישית.

הי"ר ש. רוזן:

אין רשומים לדיון בחוק זה. הכנסת תעבור איפוא להצבעה.

הצבעה

ההצעה להעביר את הצעת חוק הבלו על הסוכר (ביטול), תש"ל—1969, לוועדת הכספים נתקבלה.

חברת ג', ישיבה ז', כ"א כסלו תש"ל (1 דצמבר 1969)
 - מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת (רוזן, ארן); הודעה אישית של חברי הכנסת א. אבנרי
 (רוזן, אבנרי) -

1. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

היו"ר ש. רוזן:

מפגעים (תיקון), תש"ל-1969 - הצעת חברי הכנסת ד. י. לוי וי. תמיר; 5. חוק הביטוח הלאומי (תיקון) (מס' 3), תש"ל-1969 - הצעת חברת הכנסת ט. סנהדראי; 6. חוק תקציבי השירותים הדתיים היהודיים (תיקון מס' 3), תש"ל-1969 - הצעת חברי הכנסת מ. ידיד; 7. חוק לתיקון פקודת מס הכנסה, תש"ל-1969 - הצעת חברת הכנסת א. רזיאל-נאור; 8. חוק לתיקון פקודת העיריות (מבקר עיריה וועדת ביקורת), תש"ל-1969 - הצעת חברי הכנסת י. תמיר; 9. חוק לתיקון פקודת המשקאות המשכרים (ייצור ומכירה), תש"ל-1969 - הצעת חברי הכנסת ש. ז. אברמוב; 10. חוק רשות השידור (תיקון) (מס' 3), תש"ל-1969 - הצעת חברי הכנסת י. ה. קלינגהופר; 11. חוק לתיקון פקודת סדרי השלטון והמשפט (מס' 12), תש"ל-1969 - הצעת חברי הכנסת י. ה. קלינגהופר.

נשמע הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

סגן מוזכר הכנסת ק. ארן:

ברשות היושב-ראש, הנני מתכבדת להודיע כי הונחו היום על שולחן הכנסת -

לקריאה ראשונה, מטעם הממשלה: חוק רשות הר הזיתים, תשכ"ט-1969.

לדיון מוקדם:

1. חוק הבחירות לכנסת (נוסח משולב) (תיקון), תש"ל-1969 - הצעת חברי הכנסת א. חביבי; 2. חוק יסוד: הכנסת (תיקון), תש"ל-1969 - הצעת חברי הכנסת ש. כהן; 3. חוק יסוד: הכנסת (תיקון), תש"ל-1969 - הצעת חברי הכנסת א. אבנרי; 4. חוק למגינת

2. הודעה אישית של חברי הכנסת א. אבנרי

היו"ר ש. רוזן:

רשות הדיבור לחברי הכנסת אבנרי, להודעה אישית.

אורי אבנרי (העולם הזה-כוח חדש):
 כבוד היושב-ראש. קודם כל הרשני נא לברך אותך - דבר ששכחו לעשות קודמי - על כך שזו הפעם הראשונה אתה מכהן בתפקידך על הדוכן הרם הזה. אני מאחל לך מלוא ההצלחה בתפקיד זה.

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. אגול כמה דקות מן הכנסת, ואקרא את ההודעה הבאה, שאני מייחס לה חשיבות רבה:

בנאום-התשובה שלה להצעתו לסדר-היום, בעניין השדר שלה לנשיא ניקסון, הטיחה בפני ראש הממשלה האשמות כבדות ביותר.

בין השאר טענה כי אני מזלזל בבטחון המדינה; שאני פורק מעלי את עול האחריות לקיום המדינה, וכי יוצא באלה. על כך אין בכונתי להגיב, אם כי יש להביע צער שהטלוויזיה מצאה לנכון לשדר קטעים אלה, מבלי ששודר אף קטע אחד מן הנאום שלי. כך נהגה גם לשכת העתונות הממשלתית, שחילקה לעתונאים זרים טכסט מלא של הנאום של ראש הממשלה, ובכללו כל ההשמצות עלי, מבלי שמצאה לנכון לצטט אף מלה אחת מן הנאום שלי.

לעומת זאת אני חייב להגיב על מעשה חמור ביותר שעשתה הגברת מאיר באותו נאום, והפוגע לא רק בי אלא בכנסת כולה.

בנאומי ציטטתי מדברי השדר שלה, בנוסח העברי המדוייק. בנאום-התשובה שלה הביאה הגברת מאיר נוסח שונה במוחות, ובכך נקבע בפרוטוקול שכביכול הבאתי אני לפני הכנסת נוסח כווב.

הנוסח שהובא על-ידי הגברת מאיר בנאום שלה (ישיבה ו', עמודים 9-10 של הפרוטוקול) הוא כלהלן:

"... נאום הנשיא מכיל גם משפט שמעורר ומחוק מדי-נות קטנות שוחרות-חירות בעולם כולו...". נוסח זה אינו תואם את האמת. הוא מעורר את הרושם, כאילו הצדיקה הגברת מאיר, בשדר שלה, רק משפט אחד של הנשיא ניקסון, בעוד שהנוסח האמיתי נתן גושפנקה לכל נאומי של ניקסון, ובמיוחד לתמיכתו בממשלת סייגון.

נוסח זה פורסם בעתוני ישראל (למשל: "מעריב" מיום 18 בנובמבר 1969), והוא תרגום נכון של השדר שפורסם על-ידי הבית הלבן ("ניו-יורק טיימס" מיום 18 בנובמבר 1969) כלהלן:

"The president's speech contains much that encourages and strengthens freedom-loving small nations..."

זהו הנוסח המקורי, שהבאתי אותו בנאומי, כלהלן:
 "... נאום הנשיא מכיל הרבה דברים המעודדים והמחזקים קים מדינות קטנות...".

יש לציין כי גם בנוסח האנגלי של נאום ראש הממשלה, שפורסם באותו יום על-ידי לשכת העתונות הממשלתית, נכלל הנוסח המקורי - דהיינו: "Much" - ולא הנוסח שהובא על-ידי הגברת מאיר לפני הכנסת.

מי שיקרא שנית את נאומי ואת נאום הגברת מאיר ייווכח כי הנוסח המדוייק של פסוק זה הוא מהותי לגבי הטיעון בשני הנאומים, הן שלי והן שלה. בהביאה לפני הכנסת נוסח, שאינו תואם את העובדות, ביקשה הגברת מאיר לשכנע את הכנסת לפני הצבעתה בעניין זה.

אני תובע לא רק את עלבוני, אלא גם את עלבון הכנסת כולה, בהשמיעי מתאהה נגד מעשה פסול זה של ראש הממשלה.

היו"ר ש. רוזן:

הישיבה הבאה מחר בשעה 16.00. ישיבה זו נעולה.

הישיבה נעולה בשעה 19.24.